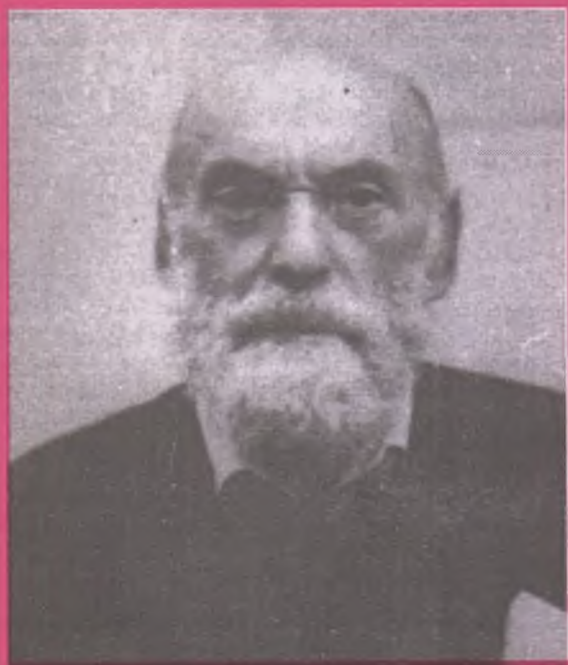

Luceafărul

SĂPTĂMÂNAL DE LITERATURĂ. Nr. 35 (378), serie nouă. Miercuri 7 octombrie 1998. Preț: 2.000 lei

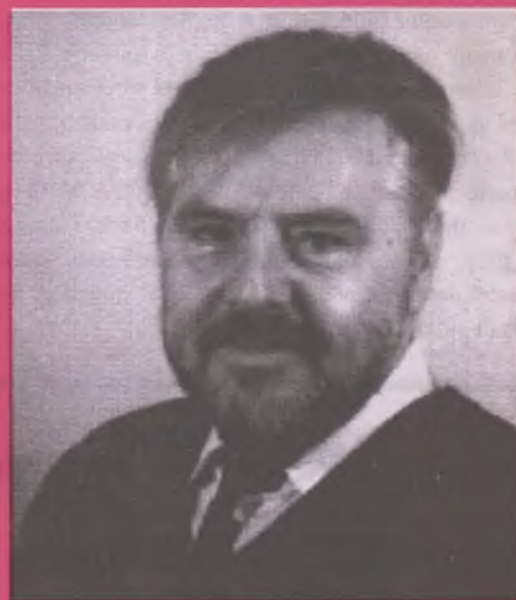
SALA DE

NICOLAE STEINHARDT

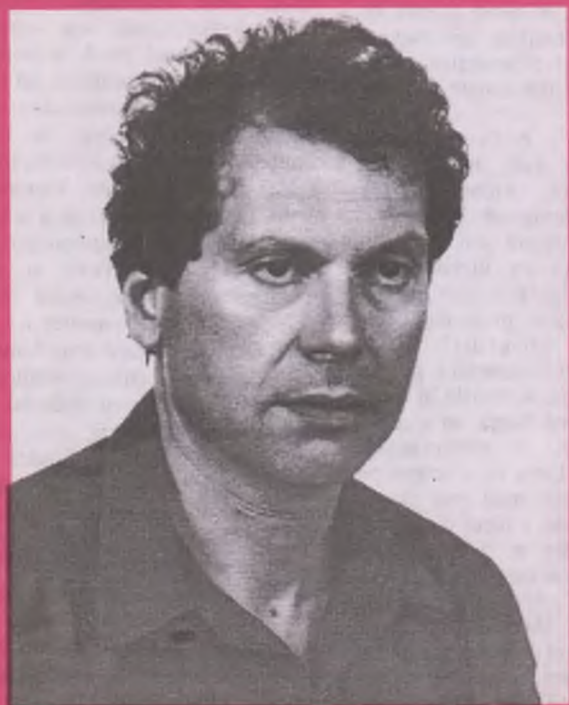
cartea împărtășirii

ILIE CONSTANTIN
- un ulyse revenit din
subteran în literatura
română

DIMOSTHENIS KOURTOVIK

„am crezut dintotdeauna că limba este
oglinda sufletului unui popor și mi-a
plăcut să comunic cu străinii în
propria lor limbă”

Continuă să apară imunda revistă „Atac la persoană”, deși minciunile și trivialitățile abundă ca viermii într-un cadavru neridicat la timp. Stilul e omul dar, îndeosebi, marca patronului. Căci ce putea învăța acesta prin celule pe unde și-a petrecut o vreme viața sau în haitele de câini roșii, unde pătrunde adesea și turbarea? Că se poate scrie orice chiar și cu membrele inferioare, că, dacă țipi tu mai tare, s-ar putea să-i intimidezi pe naivi, că, dacă ai bani și relații mafiotice, nu te mai așteaptă gherla. *Până și „România mare”, campioana diversiuilor și a deriziunilor, pare a fi rămas în umbra acestei fițiuci. Procesele spun mai mult decât orice, dar noi nu la procesele lor (inclusiv, de conștiință!) ne oprim, ci la ceea ce scrie negru pe alb. Făcând ei pe moraliștii, condeierii de la „Atac...” văd paiul în ochii altora, scriind astfel despre Ilie Balaci: „... avem de-a face cu un huligan. Sau cu un nesănătos. Cu un individ de calitate **deșeu**, care mai bine rămânea acolo, printre cele nisipuri...”. Da, li se ia condeierilor pâinea de la gură. ***Dragomanii** au și căderi aforistice, fiindcă tichie de mărgăritar îi mai lipsea chelului. „Se știe, lupul trăiește, cu predilecție, prin păduri, iar pădurile, cu predilecție, s-ar dori privatizate”. Probabil, dacă tot au cuget și simțire. Și biografi, pe măsura condeierilor mai sus pomeniți. Dar, urmărind noi strategia gazetărească, aflăm că lovitura nu ne conduce spre sălbăticiuni (lupi în haită), ci spre Dănuț Lupu (prezent alături și cu o fotografie!) pe care, cică, nu l-ar suferi nimeni. „Și nici n-ar avea cum, fiindcă e de-a dreptul dizgrațios. Iar dacă, așa cum susțin mulți, el poate fi luat drept un simbol al vremurilor ce le trăim, atunci e cu atât mai moartă porceaua în coteț”. Până aflăm cu cât e mai puțin moartă porceaua, suntem siliți să constatăm: unde dai și unde crapă. Sau, mai exact, ce-are mura cu prefectura, ca să le folosim stilul. *Astfel de **ghiveciuri** spoiesc fițiuca din strada Brezoianu. Fără o direcție, fără o morală și, mai ales, fără o conștiință a scrisului, se poate ajunge la astfel de performanțe, necesare doar gitanilor, ahiați după expresii ca la ușa cortului.

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Ioan Es. Pop (secretar general de redacție)

Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163
Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

ZIUA

de VLAD NICULESCU

Ziua de ieri, ziua de nicăieri, ziua de mâine, toată ziua de mâine. Să dai ture cu metroul pe hartă cum își pune ea brațele pe după talia unui întreg oraș insistând, insistând: cu stații.

Ziua de ieri încoace cu fața ei a ei lină, lunula de pudră cotropită de broboane pe opbrazol ei de-acolo de după geamul dintre primul rând de scaune și ușa de la intrarea în vagon *ziua* pe obrazul ei, peste capetele înclinate în poală citind, ațipind unde citesc, tresărind din somn, peste capetele lor, peste mâini aduse cumiși în poală (*asupra-le*), o vezi după geam: gâtul, bărbia, şuvița de lumină urcând pe gât în sus, pe pielea întunecată până sub ureche, apoi, *în-apoi* în-apoi pe umeri: umerii de pe care se scurg reverele cu broșa aceea mică, argintie, cât un timbru. În stații toți îți trec ca la control prin față a ei. A ta.

Mâinile în poală la ea și se citește nu văd: citește.

Ieri o femeie și-a ridicat brusc capul din carte cufundat *ziua*. Privește prin geamul compartimentului în vagon, în sus mai curând, peste capetele noastre în tavan cât ne ducem. Aduce de departe *de ieri de nicăieri* își aduce aminte *ziua*: un pasaj, o poză, o imagine: ea împrăștiind bunăoară pastilele pe masă, răsfirându-le cu degetul arătător, căutând ce? Jumătatea. E un roman? o scrisoare *cred* ce citește. Ochiul ei *ziua* de ieri încă nedecolorați la capul privirii pierdute pe tavan, fără lacuri la capăt, fără apa lor stătută, verde-neagră în grădina vilei părăsite, redobând privirile ei. Și simți că tot restul e lume. Lume.

Ieri metroul tocmai a ajuns în stație *ziua*. S-a ridicat și ea *de ieri* și până azi apar din spatele geamului ducându-se pe traversa cărămizie pantofii ei *aceiași* cu toc, pe care, cocotată, se duce, lăsând să-i fluture peste brațul stâng un ziar ca o cârpă. Deschis la „Anunțuri”. Primul cuvânt? Probabil „cau!”.

„AMINTIRILE, ESENȚA VIETII”

de MARIUS TUPAN

Ajunse cândva la mare preț, mai ales atunci când românii călătoreau doar cu imaginația, notele de călătorie păreau să cadă, în ultima vreme, într-o anume desuetudine, fiindcă autori neinspirati, reporteri suficienți trădau superficialitatea și graba cu care înregistrau trăirile și faptele în scrieri pompieristice. În aceste circumstanțe, ne-am apropiat cu destulă rețineră de cartea Victoriei Comnea, **America din Valea Adormită**, dar, după primele 25-30 de pagini, aveam să constatăm că prudența nu-și mai avea rostul. Modul lapidar, aforistic uneori, de tălmăcire a unei realități americane, conturarea unor spații simpatetice oferă, dintru început, o particularitate specială acestei scrieri.

Victoria Comnea e fascinată de personalitatea surorii sale, nimeni alta decât Dana Comnea, celebra actriță. Comentariile însă, temperat subiective, portretul realizat în mișcare și-n contururi ferme, în concurență cu vicisitudinile vieții, dezvăluie o actriță echilibrată, generoasă și în afara propensiunilor vindicative, deși absurditățile și turbioanele unui regim dictatorial o puteau marca pentru totdeauna. Atacurile în timp, umilintele i-au revigorat ființa, au ajutat-o să privească, poate, cu olimpianism realitatea. „Niciodată Dana nu a acuzat pe nimeni. Chiar și atunci, mult mai târziu, când mi-a relatat faptele, a făcut-o cu calm și detașare, ca și cum ar fi fost vorba despre intriga unui film, oarecare, fără nici o legătură cu viața ei”. Acolo, în America, unde s-a stabilit, Dana Comnea e redescoperită de sora ei în aceeași postură de artistă tolerantă, care știe că, mai presus de nimicniciile vieții, se află trăirea sufletească, în armonie cu amplitudinile

artei slujite. Un prezent continuu, insinuat într-un trecut pulsatoriu, e surprins de autoare, sub abilitatea unei tehnici proustiene. Un chip, un personaj, o întâmplare declanșează amintiri relevante, parcă tocmai pentru a înobilă și eterneze pe cele întâlnite în ultimul moment. Prozatorul care se trădează, ori de câte ori nu te aștepți, supraveghează scrisul. Petru Dumitriu, Arghezi, Brâncuși sunt trei celebriți asupra cărora se aruncă lumini favorabile, celebriți citite strâmb cândva, într-o lume deformată. Niciodată nu primează deriziunile sau anecdotele. E vizată, în primul rând, semnificația, iar atmosfera, bine întreținută, dă consistență scenei relatate. În vecinătatea actriței, pe platourile de filmare, în intimitatea căminului, în Valea Adormită, locul în care se află acum expatriata, Victoria Comnea meditează asupra vieții și a artei, glisând dintr-un domeniu în altul cu dezinvoltură și curiozitate. „Trăiesc o stare de transfigurare. Plutesc, mână răsturnat pe spate în burta iepei cosmice iar, alături de mine, Dana ia conturul unei femei albastre, peste care se arcuiește vindecător greu încercatul dar mereu blândul Chagall”. Parcimonія relatării are, paradoxal, uimitoare linii de forță, fiindcă vizitatorul vitregit, intrat într-o lume opulentă și seducătoare, nu-și pierde controlul, dimpotrivă, reține și interpretează, în buna tradiție a prozatorilor autentici. Instruită și rafinată, dominată parcă de o luciditate maladiivă, - deși subiectul nu o putea lăsa indiferentă - Victoria Comnea a stărnit în jurul unei persoane-personaj secvențe și cugetări provocatoare care se constituie într-o scriere cuceritoare.

UN ULYSSE REVENIT DIN SUBTERAN ÎN LITERATURA ROMANĂ

de CORINA IOSIP

e Ilie Constantin l-am văzut săptămâna trecută „întâiași dată și pentru prima oară” pe eterna terasă iubită și scârbită a Muzeului Literaturii Române. Și mi-am zis: „un alt exilat; poate prea fastidios și rezervat”. După lansarea ultimei sale cărți, apărută la editura aceluiași muzeu, l-am revăzut la o masă „festivă” de lemn lăcuit (și nu din plastic, ordinarul, omniprezentul, dar, totuși, plastic), stând de vorbă la fel de calm și de amabil cu diverși scriitori și scriitoare, unii mai treji, altele... mai fără să le pese. Mai mult în glumă i s-a spus că eu voi fi recenzentul domniei sale și, cu o curtoazie simplă și elegantă, mi-a oferit cu dedicație un volum. L-am primit cu îndoială. Mereu mă lovesc de prejudecata că cei veniți din străineție au o curtoazie forțată. Poate și pentru că generația mea nu prea a mai prins modelul intelectualului clasic, ci pe cel al băgăcoisului care escaladează vertiginos de optimist treptele și sociale, și ale vieții private. Am luat volumul, l-am pus bine în geantă și mi-am șoptit atunci în barbă „om vedea acasă ce-i de el”. Dar, apoi, Surpriză. Am descoperit scrisul fin și delicat ca o mătase, rafinat ca al unui... italianist, și cu un umor adevărat și o conștiință de o exaperant de cuceritoare luciditate. Cartea am citit-o pe nerăsuflăte ca pe un roman polițist de Raymond Chandler. Am dat apoi fuga la Biblioteca Academiei și am găsit acolo 13 titluri de carte de poezie și 6 volume de traduceri. Pe cartioanele cotelor cărților de poezie era trecut cu creionul, în cea mai pură spirală sempertinată, marele S al fostei cenzuri. Acelea aparținuseră catacombelor, fuseseră interzise, trecute la *top secret*. Nu am putut să nu surâd trist. Acest autor încă și azi mai este ținut acolo, în subterana literaturii, necunoscut și neșemnalat uneia ca mine. O teribilă „Omertă” care se lasă peste toți cei care nu fac parte din (scuzați) o „gașcă” s-a lăsat și peste această parte de literatură, căzută în dublul și adevăratul ei exil. Și nu se poate spune că omul a fost un necunoscut în epocă. A făcut parte și dintr-o generație unde era pus alături de cei numai mai cunoscuți - Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Matei Călinescu, Grigore Hagiu sau Nicolae Breban.

Revenind la carte, m-a frapat lupa sub care este pus fiecare dintre cei care, într-un hățș de corespondență, dialoghează, sau nu, cu Ilie Constantin. Nici măcar marele Cioran nu scapă de sub privirea clară, lipsită de copleșeala unui spirit mic, strivit de acest frumos tiran. Mi-am zis: „care va să zică omul ăsta nu este numai un foarte elegant și rezervat spirit, el chiar este, fără să caute să-și proclame omenesc-râvnita confirmare prin

raportări multiple și răsfrânte ca-n cioburile de oglindă, la Personalități pândite de alții ca să le dea girul. Și mi-a plăcut această distanță „de idoli tribului”. Despre poeți pe care alții din false pudori nu mai îndrăznesc să le rostească numele, nu pentru că le e vreo silă existențială, ci pentru că acele nume nu mai pot fi proptele pentru scara cotită și, în cel mai bun caz, barocă, a unei biete cariere, Ilie Constantin vorbește fără

sfială, ca unul care nu mai poate pierde mai mult decât un prieten. Un exemplu în acest caz este evocarea lui Miron Radu Paraschivescu - a cumplitei firi de protector-doică ce-și hrănește cu jertfele Ignatului Vălenilor protejării, dar capabil să fie „în război cu toată lumea”, jignind și periclitând, dacă nu chiar viața, oricum cariera unor confrăți ca Nicolae Manolescu, care nu avea altă vină decât aceea de a-și duce la capăt menirea de critic, așa cum o înțelegea. Așa se explică peste timp, cu delicatețe, Ilie Constantin, ca unul care, fără de voie, a fost pus în postura delicată de a se afla între Scylla și Carybda, între dragostea și prețuirea unui om care-l adoptase ca pe un fiu de spirit și prețuirea pentru un coleg de generație, critic ce se afirmase deja ca un spirit ordonator de gândire în hățșul de orgolii literare. Un spirit tolerant și un adevărat omagiu pios răzbate din capitolul pe care Ilie Constantin îl dedică evocării dascălului evreu de la „Sf. Sava” - Eugen Campus -cel care este văzut ca model de pedagog atunci când, din rațiuni de subzistență, protagonistul jurnalului nostru va trebui să facă pe supraveghetorul unui liceu din Verssailles. Cu prețuirea sinceră pentru un confrate sârbo-croat, poet și italianist asemenea (și nu numai) se apropie atunci când creionează portretul lui Miodrag Pavlović. Te pătrunde aerul acela comun de

tavernă, pe care un grup de literați sârbi (c și prietenii lor români) îl respirau printr discuții și alcooluri, prin casele amicilor și pe oriunde se putea vorbi liber. Și Struga mult-iubită a lui Nichita, se profilează în depărtări asemenea zidurilor Castelului rămas ca pe veci să nu fie niciodată călca de pașii noștri tineri. Din nou în țară și printre prieteni: Ion Alexandru și familia sa din Ardeal și Dumitru Mureșan „Crăciunul”. Nici nu gândești cu mintea că de dese erau păhăruțele de pălincă pe limba poetului pe care noi l-am apucat ținând cam prea severe predici despre Vechiu Testament, dar cu minunate filologii și etimologii de nume ale întâilor femei (dar cu un zâmbet mereu criticat de călugări prezenți la cursuri când, în mijlocul expunerii, năbădăiosul poet își dezvelea pântecul mult prea rotund pentru un post). Și pe câți alții nu i-am găsit schimbați asemenea, și ne sunt evocați ca bonvievuri și petrecăreți ca și acest Ion (și nu Ion Alexandru al lui Ilie Constantin). Impresionant este și sprijinul plin de umanitate pentru un prieten scriitor presat pe atunci, în obsedantul deceniu, de mēghina Securității. Dorin Tudoran este privit cu admirație pentru curajul său de un Ilie Constantin care recunoaște că, natură mai pașnică și lipsită de fibra belicoasă, „a fugit” atunci când „le-a simțit răsuflarea în ceafă”. Frumoasă este însă prietenia cu o altă natură nobilă și fină care este Dumitru Radu Popa. Românul americanizat, cu o alchimie socială mai fermă, care este D.R. Popa, cere cu delicatețe părerea lui Ilie Constantin, un scriitor rămas de expresie română prin excelență. O dovadă că spiritele comune se atrag. Amuzantă este reacția față de un copil teribil care este umil-obraznicul Daniel Bănuțescu. Dincolo de toate diferențele generație, gust, aspirații, Ilie Constantin descoperă talentul unui Walt Whitman mai valah. Cât despre interviul cu Adrian Păunescu din 1972, avem în față figura buhăită de vedetism megalomane al deja celebrului bard al stadioanelor (dar nu lipsit de o oarecare charismă).

Închei cu un credo pe care Ilie Constantin îl declară cu plecăciunea elegantă a unui scrib blând din imperiul literaturii: „*Scrisul, pe care îl înțelegem nu ca pe o acumulare de pagini, ci ca pe o justificare existențială, noi nu avem a ne agăța de el ca de o scândură după naufragiu: el nu ne lasă niciodată, e un imperiu care-și ține strâns provinciile odată cucerite*”. Cu dorința de a nu încheia într-un ton de final apoteotic, vreau doar să depun și umila mea mărturie și credință că cel ce a pășit granița patriei utopice a literaturii, nu o mai poate părăsi niciodată. O povară dulce-amară te trimite mereu noaptea la insomnii sau la coala de hârtie ce freamătă nescrisă. Și Ilie Constantin este unul dintre cei mai rafinați „scribi” ai stilului epistolar, un excelent psiholog (deci prozator) și un poet onorabil al generației sale, care nu a fost deloc ușoară pentru că era... de aur.

costel stancu

Nimic nu e întâmplător. O pasăre
smulge inima sperietorii și fuge cu ea
peste râu
Ca o oglindă de bălci te deformează
realitatea
sau poate tocmai ea te readuce
la adevărata-ți înfățișare
de ce atâta liniște? numele tău
s-a rătăcit în peștera unei urechi
îți privești ceasul:
în dreptul fiecărei ore se luptă doi
cocoși
unul alb, altul negru
până când primul învinge
vestind dimineața altei lumi.

la miezul nopții
firida se deschide privirilor mele
ca o fereastră - la nesfârșit
prin transparența ei
doar îngerul vede. Și-s fericit
că-mi va veghea țăriile somnului

o, cât de multe s-au schimbat pe aici
câtă vreme eu am sărutat picioarele
Domnului.

de la o vreme am început să văd
ce se află sub degete
și m-am înspăimântat
am devenit o piatră obișnuită cu
absurdul
o lebadă speriată de propriul ei sunet
înainte de a se naște
sunt aproape sălbăticit
ca un petec de hârtie albă
calc pe frunze și ele țipă cu glas de om
mi-e teamă să nu mor
înainte de a uita totul

te aștept moarte

un vânat obosit
cu ochii ațintiți spre vârful săgeții
implorându-i atingerea
sunt eu

zadarnic m-aș împotrivi

soarele de aici e fiul
soarelui de dincolo

și atunci de ce să îmi fie teamă?

oare copilul din mine purtând pe umeri
un fluture cu aripile deschise
nu e tot înger?

din pântecul ei am tras afară
doar un cap de copil
l-a urmat o liniște ce nu putea
ține loc de trup. Ciudată întâmplare
magii au întrebat stelele
au aprins focuri metalice
între timp totul devenise domestic
- în sângele meu au găsit niște păsări
de curte -
a trecut o zi și femeia încă mai aștepta
să nască restul fiului său
mereu altul întregește spirala morții, i-
am spus
nu te mira: o femeie care naște
e ca o casă cu toate ferestrele deschise
împrejurul ei dansează aerul plin de
semne
Îngenuncheat în fața ei
mă rugam să mă înțeleagă
abia când am ridicat privirea am văzut
că femeia nu mai avea cap

te întorci
- pasăre pe acoperișul lumii
cu harta în cioc -
nimic din ce-i ascuns nu îți este străin
ești puternică rece oglindă fără luciu
ecou sub piele și în cer
fugi îți strig
aș încerca să te dobor cu un zar
aruncat la întâmplare
lehamite a formei necuprindere mută
chin al facerii și defacerii melcului
tot mai subțire e firul de nisip al
săgeții,
până la tine va ajunge doar un bob
auriu.
soarele ori luna? fiecare pe partea
celuilalt stă ascuns
eu tac. tu taci. impenetrabilă asemeni
timpului
stai pe acoperișul lumii
cu harta în cioc

În nebunia ta ai căutat ora sub ceas
ca âma sub piatră, ca pe mine altădată
am fost la fel și înainte și după potop
- o găscă rătăcită într-un cer deschis -
de fapt e o minciună, n-a căzut nici un
strop
și iată cum fără voia sa
dumnezeu devine un alchimist al ploii
ploaia adaugă numelui său litere vechi
ora se oprește mirată în fața unei
urechi
focul arde cărțile mele nescrise
piatra trăiește din propriile-i vise
eu nu sunt nici ancoră nici vânt
cândva mi-am pierdut oile sub pământ
de atunci aștept singur mă ridic
lovesc cu capul în ușă
în spatele ei ar putea fi
dumnezeu un om păpușă

un echilibrist obosit pe firul de nisip
întins de tine între viață și moarte -
sunt eu
m-aș arunca în gol, dar golul
nu mă primește
m-aș înălța însă deasupra capului
așteaptă o sabie. Îți aud râsul demor
jos tobele încă mai bat
sunt pedepsit să mă plimb înainte și
înapoi
pe același fir de nisip, la capetele lui
două streășini picură neîncetat
nici timp nu mai e nici spațiu
doar o linie ce se scurtează fără oprire
până ce din ea nu va rămâne decât
punctul
pe care eu voi sta într-un picior
și îți voi râde în nas.

Una dintre cele mai mari erori ce se pot comite în legătură cu realitatea „literaturii noi”, (cum numeau comuniștii primele foarte abundente produse ale propagandei de Partid, despre care se arătau convinși că vor dura cât veșnicia) este să consideri cele patru decenii cât a durat această nenorocire ca un tot și să crezi că fenomene foarte cunoscute în ultimii ani se pot compara cu cele din epoca de Teroare ce s-a declanșat în țara noastră imediat după 1948 și a durat până după moartea lui Stalin. Cei care se „documentează” asupra epocilor respective pot avea impresia că în țara noastră nu a existat unul și același regim politic; din punct de vedere al discursului cultural, ultimii ani ai regimului Ceaușescu se apropie mai mult de epoca Antonescu decât de aceea a consilierilor și directivelor venite direct de la Moscova și aplicate cu zel de agenți de ai lor, care numai pentru că nu știau românește lăsau oarecare inițiativă cozilor locale de topor și mulțimii de tineri „idealiști”, candidi ca niște iezi sau niște porumbei. Din fericire, aceștia se mai află într-o oarecare proporție în țară și mai mărturisesc câte ceva...

Dar ce spun!? Am adăugat „din fericire” și nu-mi retrag cuvântul; e bine că au loc măcar acum în ceasul al 13-lea, când

nu se mai poate drege nimic, dar mai trăiesc și unii oameni care pot citi cum se cuvine ceea ce uneori, fără voie, le scapă celor în cauză. Eu, personal., aș putea traduce multe texte de astfel de mărturisiri, aș putea corecta multe dar nu chiar pe toate, măcar reținându-mi indignarea... Căci, mi-am spus: dacă nu vorbesc ei, martorii apropiați sau „actanții” marilor și micilor evenimente, cine să o facă? (S-a observat, sper, că nu am întrebuițat termenul așteptat probabil de ei: „eroi”). Am susținut totdeauna trebuie dată cuvenita importanță oricărei mărturisiri, oricărei ridicare de colț de cortină, chiar dacă (sau mai ales dacă) e făcută de cineva pe care respectiva calitate îl acuză. Nu mă așteptam însă la potopul de falsuri pe care l-am descoperi în memorialistica unui Ov.S. Crohmălniceanu și mai recent la Pavel Țugui, care ne-a dat un întreg volum de pledoarii pro domo, intitulat pompos și impropriu **Amurgul demiurgilor** (!?!), din care rezultă că autorul a fost un fel de înger păzitor al lui Arghezi, Călinescu și mai ales Blaga, uitând să spună că am de ajunseseși acești mari scriitori în situația de a avea nevoie, în regimul comunist, de un ex-legionar, care, cu competența lui de învățător de școală rurală, era intercesor (dacă va fi fost numai atâta!) între atotputernicia politici ai zilei și cei pe care, după moarte, îi venerază.

Dar culmea candorii (încă până astăzi neegalată) este atinsă de mărturisirile Aurorei Cornu care în afara unor merite literare nu prea clare nici până în ceasul de față, dar mai ales prin calitatea de soție (timp de mai mulți ani) a lui Marin Preda, spune tot felul de lucruri, își amintește fapte secrete sau de oarecare intimitate, pe care trebuie să le credem rurale, de vreme ce nu le putem contrazice. Nu chestiunea titlurilor sale de glorie ne

interesează acuma, ci candoarea cu care dezvăluie existența, uneori de fiecare zi a doi nomenclaturişti, din eşalonul secund al sistemului, pe scurt, doi scriitori tineri, care beneficiau de favorurile regimului comunist. În deosebire de unele persecutați precum Ion Caraion „pușcăriașul” (cum îi spunea Preda pe atunci și a cărui apropiere și frecvența era de evitat), cei doi se învârtesc între Capșa și Peleş, au un apartament pe Jules Michelet (cu repetiție specială, desigur), beneficiază de „împrumuturi” cărora nici nu li se spune așa deoarece erau în fapt niște pomeni sau niște retribuții suplimentare secrete, de care nu beneficiau decât favoriții regimului, dar pentru bune temeuri acordate. Simplele remunerații erau totuși exorbitante; un amic al meu de aceeași vârstă cu mine, care a debutat firesc, în ultimul an de facultate, nu ca mine la 40 de ani, îmi potrivea câta luat pe o recenzie apărută într-o gazetă de la începutul anilor 50, un text de 2-3 pagini: a luat 480 de lei, într-o vreme în care kg de carne costa 8 lei. Să admitem că în regim de cartelă era vorba de o carne de

noastră nu au atins totuși nivelul celor din Germania nazistă și că, de pildă, tatăl său, ilustrul critic și estetician, a fost făcut membru corespondent al Academiei Române în timpul guvernării Goga-Cuza, iar titlul de profesor plin l-a dobândit în regimul Antonescu și conchideam că la noi antisemitismul (pe care-l consider o rușine a epocii, dar și o „problemă” ce se cere investigată) era de alt nivel decât cel din patria nazismului în urma promulgării legilor de la Nuremberg. Dan Pavel mă certa cu vorbe mari și cu insulte și mă invită să parcurg documentele asupra acestei chestiuni care ocupă mai mulți metri de rafturi la Biblioteca Congresului din Washington: numai că această abundență de texte nu mă vor convinge niciodată: toată lumea care cunoaște România de atunci știe că, la noi, cele mai multe decrete nu erau aplicate, erau o realitate înjumătățită și uneori anulată, dacă nu făcută uitată de însuși faptul că „măsurile” erau și atunci implicabile, contradictorii și absurde. Trăiam, pe vremea lui Antonescu, paranoia ordinelor...

(Când văd credința naivă a unora în „document”, nu pot să nu-mi amintesc de numeroasele elogii din politologia occidentală la adresa lui Stalin și care sunau cam așa: „O fi fost el un om brutal și mărginit, care uneori a exagerat în severitate, dar

ÎNTRU DOCUMENTE (III)

de ALEXANDRU GEORGE

categoria a II-a, dar totuși asta ar face un milion două sute de mii de lei, salariul unui funcționar mediu. Mai putem să ne mirăm atunci că pe Preda l-a obsedat toată viața acel deceniu care, în cazul lui s-a prelungit și mai mănos cu încă vreo două!

- „Ce bine trăiau scriitorii!” Ar putea exclama un cititor din zilele noastre, căruia i-arcădea în mână astfel de „documente”. Desigur, dacă ar trece peste citirea fugitivă a unui Caraion care totuși nu poate fi omis de pe o listă de favoriți ai muzelor. El probabil că nu avea nici ce mânca. Și dacă cititorul curios ar merge mai departe, s-ar putea să ne întrebe ce făceau atunci Dinu Pillat și Pavel Chihăia și de ce nu erau pomeniți prozatori așa de interesanți ca Mihail Villara și de Constantin-Virgil Gheorghiu? (Dinu Pillat fusese categorisit într-un articol al suavei poete Nina Cassian drept mușcăi - asta pentru a ajuta pesemne darea lui afară de la Catedra lui G. Călinescu.). Sensul acestui document, oricum l-am considera nu se dezvăluie așa de ușor, dar el trebuie luat chiar și pentru aceasta în seamă și tot ce a apărut în comunism (o spun pentru cei care se vor aventura în această operație) să fie „citit” după un cod sau măcar cu o necesară prudență.

Îmi amintesc de o mică întâmplare semnificativă: mai acum vreo doi ani, după apariția cărții mele de articole critice **Întâlniri**, Dan Pavel un cadru universitar de la Cluj în bransa științelor politice și filosofice, i-a închinat o recenzie în **Cuvântul** în care, trecând peste caracterul covârșitor literar al cuprinsului, mi-a adus o acuzație maximă: antisemitismul. Ignorarea totală a scrisului meu, care este acela al unui liberal consecvent, el descoperea că m-aș face vinovat de aceasta pentru că-i-am amintit cunoscutului meu, dr. Ion Vianu, că persecuțiile antisemite în țara

a dotat Uniunea Sovietică cu cea mai progresistă constituție din lume!” Oameni care au în sânge obișnuința legalismului, a respectului textului scris, a ceea ce e la ei ordinea statului nu-și pot imagina nici un articol din acea măreață constituție, căreia mari compozitori i-au dedicat poeme muzicale exaltate, nu a fost pus în aplicare niciodată).

Deși am recomandat totdeauna celor care se aventurează să deslușească epoca primă a comunismului în cultură să nu cadă în greșeala de a se conduce după „logicismul” firesc în orice anchetă, deoarece acest sistem a fost, pe lângă toate, și absurd, așadar greu comunicabil, mi se întâmplă să mă mir și eu de ce s-a întâmplat câteodată și de imposibilitatea de a explica totul printr-o experiență care îți stă cât de cât la îndemână. Ei bine, voi cita un fapt care s-a întâmplat în viața culturală a epocii, surprinderea unei gazete, dintre cele puține pe care comuniștii le făcuseră să apară în primii lor ani de la instalare. Revista a purtat numele Rampa și era condusă de un agent sovietic bine verificat, celebrul Nikolai Moraru. A desființat o astfel de publicație în 1948 era nu doar de o gravitate extremă, dar și un fapt excepțional, o condamnare severă, sub pretextul unor mari erori comise de acet individ, dacă nu mă înșală memoria într-un editorial în două părți. Nu-mi aduc aminte să se mai fi procedat vreodată așa de drastic; în mod normal „eroul” afacerii ar fi fost doar musturat tovarășește. N. Moraru n-a pățit nici măcar atât; și-a continuat activitatea pe același post de terorist literar pentru care era „angajat”. Dacă ar mai trăi azi s-ar putea înfățișa cu solide temeuri printre cei care au suferit în comunism. (Sau eroismul lui ar fi descoperit un semn istoriograf, pe bază de „documente”).

CEA MAI BUNĂ DINTRE LUMI

de RADU BĂRBULESCU

Xaver Dăndulache s-a născut (se va naște?) Nu vom intra aici în controverse, dat fiind că:

VIITORUL

*a început cu multă vreme în urmă:
atunci când Platon trasa
structura Cetății sale,
vizând perfecțiunea;
cu mult înainte ca
Steven Jobs și
Stephen Wozniak,
în garajul din curtea din spatele
blocului lor, să fi creat
Primul Computer Apple:
viitorul s-a născut când
frații Lumière proiectau
primele imagini filmate;
viitorul s-a născut
când Henry Ford a introdus producția pe
bandă
și salariul minim pe săptămână;
când Berlusconi a câștigat alegerile în
Italia;
dar, mai mult ca sigur, viitorul
s-a născut când s-a reușit inseminarea in
vitro
și a fost înființată
prima bancă de embrioni;
sunt, de altfel, prea multe momente istorice
în care s-a născut viitorul,
ca să le putem înșira
aici pe toate) -*

Xaver Dăndulache s-a născut, deci, orfan, dar bogat.

S-a născut este un fel de a spune, întrucât Xaver Dăndulache n-a avut nici un rol activ în treaba asta. Adică nu „s-a născut”, ci a fost născut. Și nu oricum și de oricine - de asta ne și ocupăm aici de biografia lui - ci a fost născut de o mătușă bogată, pe un iacht de croazieră care încrucea apele Mării Caraibelor. Părinții lui Xaver Dăndulache - tatăl, mare magnat de presă român, mama, deținătoare a mai multor canale de televiziune prin satelit - muriseră cu mult înaintea nașterii sale, într-una din tulburările sociale bucureștene, linșați de masele populare, care, revoltate de creșterea prețului cărților, al abonamentelor la radio-TV și la ziare, invadaseră sediile editurilor și redacțiilor scandând: „Prețul jos, prețul jos, vrem și noi un tom de ros!” Așa că nașterea lui Xaver Dăndulache a revenit, prin hotărâre testamentară, în sarcina mătușii Aglițina, soră a mamei, căreia i-a revenit, pe lângă ovulul însământat, păstrat cu grijă safe-ul frigorific familial de lângă metropola Lehliu (autorul roagă să nu fie întrebare când a devenit Lehliu metropolă: așa a găsit el în acele izvoare scrise ale timpului, care au rezistat secolelor: ziarele „Dimineața”, „Totuși iubirea” și „România Mare”; celelalte publicații contemporane, după cum se știe, n-au supraviețuit, nici măcar în colecții, tulburărilor sociale, fiind arse în piețele publice de revoltați care scandau: „Tot pe foc, tot pe foc, să rămână țara-n loc!”), administrarea milioanei de superlei acumulate de cei răposați într-o majorare

prețurilor.

Mătușa Aglițina s-a dăruit cu abnegație atât purtării sarcinii implantate - ce căuta, în momentul nașterii, taman pe iachtul respectiv, unde se dedase în ultimele luni tuturor sporturilor primejdioase, de la vânătoarea subacvatică de rechini, baracude și caracatițe gigante, la practicarea saltului pe burtă, în apă, de pe catargul mare al ambarcațiunii, și la ridicarea ancorei de una singură, asta nu știm, deși unele guri rele o bărfeau că ar fi periclitat astfel sănătatea fătului Xaver - cât și administrării averii moștenite, deși pentru aceasta din urmă nu i-a rămas suficientă vreme. Se poate că gurile rele vor fi avut dreptate, întrucât, ca urmare a extenuării pre- și postnatale, la abia câteva ceasuri după nașterea lui Xaver, mătușa Aglițina își dădea duhul, în salonul de onoare al iachtului proprietate personală, croncănind cu voce stinsă și ochii scoși din orbite: „Milioane! Milioane!! Milioane!!!”

Pruncul Xaver Dăndulache însă, supraviețuind dificultăților aventuroasei vieți intrauterine și se dezvoltă frumos, cum era de așteptat, trăind în cea mai bună dintre lumi.

Crescu în grija mai multor guvernante, de diverse naționalități, care îl învățară fiecare limba ei maternă. Urmă cursurile gimnaziale la un faimos liceu britanic. Obținut mai multe diplome universitare la renumite universități din America, Franța, Anglia și Germania: drept, economie, politologie, management. Vacanțele și le petrecu în compania celor mai distinse vlăstare ale aristocrației de bani, de sânge și de medii, practicând sporturile elevate ale clasei superioare: golf, tenis, călărie, iachting. Vizită cele mai exotice puncte ale planetei, dar și ale spațiului cosmic, întreprinzând mai multe călătorii de studiu și de plăcere cu renumita navă spațială „Enterprise III”.

Când ajunse la vârsta majoratului, după ce cunoscuse îndeaproape un număr impresionant de actrițe, de soliste de muzică ușoară și dansatoare din corpurile de balet ale celor mai renumite teatre ale lumii, de la Balșoi Theatr până la Metropolitan și Scala, decise că este cazul să pună capăt acestei vieți aventuroase. Se căsătorii pentru prima oară, cu un vlăstar al renumitei familii princiară D'al Montemafiotta, și se dăruie tranzacțiilor valutare. Din nefericire, deși la fastuoasa nuntă, ținută în elegantele saloane de la Elisée, închiriate pentru eveniment de însăși Republica Franceză, fusese prezentă întreaga floare a aristocrației cunoscută din tinerețe, căsătoria aceasta nu fu de bun augur, iar tranzacțiile valutare se dovediră infructuoase. Divorțul costă și el o droaică de superlei, iar alocația pentru fosta soție îl arse și ea la pungă.

Rămăsese totuși destul de avut, ca să se poată căsătorii a doua oară, cu o tânără doamnă de origine burgheză, atrasă de titlul princiar rămas pe blazonul fostului consort. Nu mai închiriară saloanele de la Elisée, ci doar pe cele de la Cotroceni, puse la dispoziție cu amabilitate de către cel de-al... (??? - nu se mai

știe al cătelea, N.A.) președinte al României, care își rotunjise binișor punza proprie din tranzacțiile cu superlei ale lui Xaver Dăndulache. Duseră împreună - adică el, Xaver, și cu soția sa, nu Xaver și președintele, sau președintele și soția lui Xaver! - o viață îndestulată și fără griji, circulând în lungul și-n latul lumii, invitați de diverși industriași, financieri etc. Prudent, Xaver Dăndulache nu se mai lăsă atras în combinațiile speculative propuse de unii dintre aceștia; nu fu însă destul de prudent spre a-și supraveghea îndeaproape soția, ceea ce duse la neplăcuta împrejurare de a o surprinde *in flagranti* cu un tânăr actor de la Hollywood. De această dată, înaintea el însuși divorțul, care fu o simplă formalitate; nu trebui să plătească nici pensie alimentară, dat fiind că actorul respectiv se dovedi la rândul lui multimilionar, nu în superlei, ci în superdolari, având cu ce să îndulcească soarta repudiatei.

Xaver Dăndulache se decise, ca urmare a loviturilor soartei, să rămână în continuare celibatar, și să-și dedice restul vieții studiilor literare, științifice și esoterice, ceea ce îi fu, de altfel, fatal. Absorbit de lumea mirifică a spiritului, el uită complet de cea materială. Milioanele de superlei scăzură, treptat, la unul singur, milionul la câteva sute de mii, sutele de mii la câteva zeci de mii, zecile de mii la câteva mii, miile la câteva sute, sutele la zeci, zecile la câțiva superlei, după care pe contul bancar al lui Xaver Dăndulache apărut un șir de linioare la coada cărora strălucia (pe ecranul computerului faimoasei bănci bucureștene, „Turuac și Urmașii” unde părinții lui Xaver, ca veritabili patrioți, depuseseră agoniseala vieții lor de trudă) un zero mare, roșu sângeros, arătând așa:

-----0!

Xaver fu scutit să audă comentariile contemporanilor, după ce aceștia afluă de falimentul său. El decedă subit în momentul în care superabonamentul la supercanalul Super-Media-TV-TOTAL îi fu reziliat.

Când unei strâmte cușete de beton i se întrerupse curentul ce alimenta câteva zeci de senzori, când robinetele tuburilor de plastic care o alimentau cu parfumuri, arome, lichide hrănitoare etc. fură închise, pe fotoliul din plastic antiseptic, înaintea unui mare ecran stins, extraplă, cu cristale lichide, înaintea difuzoarelor stereofonice amuțite și înaintea ochiului rotund și rece al camerei de luat vederi, rămase inert un cocoloș de carne rece, cu piele albă și flască, nebătută vreodată de soare, cu urmele cafelei ale acelor de perfuzie și amprente de vineții, circulare, ale plăcuțelor senzorilor electronici apăsate pe tâmpile, după urechi, în dreptul inimii și al altor organe, vitale și... (să fie scuzat autorul, dar aici scrie: genitale!!!), cu pupilele ochilor răsucite în sus, spre țeastă, căutând parcă acolo aprinderea unui alt ecran magic. Peste câteva clipe doar o echipă sanitară îndepărtă din scaun, dezinfectând celula și pregătind-o pentru un alt locatar, trupul celui ce fusese Xaver Dăndulache, multimilionar în superlei, cel care trăise o viață luxoasă și confortabilă și cunoscuse întreaga strălucire a lumii înconjurătoare, a celei mai bune dintre lumile posibile ale viitorului, cu toată frumusețea, cu tot coloritul, cu toate sunetele, gusturile și senzațiile ei, cu toate înălțările și căderile ei spirituale, fără să fi atins vreă femeie, o floare, o carte sau un ziar, fără să fi simțit vântul sau ploaia, fără să fi văzut soarele, luna și stelele - fără să fi părăsit o secundă, de la naștere și până la ultima respirație, celula de beton a companiei Super-Media-TV-TOTAL.

*Adică, „o carte”, termen arhaic (n.a.)

GUSTURI DE AVOCAT

de MIRELA CHELARU

Ion Dumbravă și Gheorghe al lui Nan se cinstesc dintr-o ulcelușă cu vin la una din mesele lui Rășină cârciumarul. De n-ar fi dulceața licorii ce le umezește buzele și înduioșează privirile, osomoreala lor te-ar putea pune pe gânduri. Tac, uită-n pahare, mai oftează în răstimpuri și, când li se năzare, prionesc, cu degetul, câte vreo furnică sau altă umblătoare mărunță ce caută rosturi ascunse în trandafirii înfloriți ai mușamalei lipicioase.

- Deh, nea Dumbravă, nu te-ai orientat sau a fugit norocul de dumneata, mai știi... Că Valvara, soacră-ta, doar ți-a lăsat cu limbă de moarte să nu vinzi casa.

-- Mi-a lăsat, nu mi-ar mai fi lăsat-o. Al de Sus de soacră. Că, Dumnezeu s-o ierte - și cu falsă smerenie își face cruce largă - tare m-a mai pizmuit. Și, vezi? Culmea, vrerea ei s-a împlinit și dincolo de mormânt. O vorbă mai ca lumea nu catadicesea să-mi adreseze și, rareori, când vorbea cu mine, din duduz și toporos nu mă scotea. Îi duceam și eu, știi, în vremea din urmă, când se pregătea să dea colțul, hoancleșe sau alte bunătăți, că mi se făcea milă de ea. Și, ce crezi? Îmi zicea că-s lincărite și că vreau s-o otrăvesc. Poamă acră, să-i fie țărâna ușoară acolo unde o putezi.

Și Dumbravă scuipe, cu năduf, un sâmbure de deasă peste umăr.

- Da' acu' iartă-mă, nu te pricep... De ce n-ai vrut, bre, să primești dolari pe casă și te-ai încăpățânat la lei?

Dumbravă își ridică rămășițele de sprâncene albite, iar linia gurii și-o sumete într-un colț.

- Asta da întrebare. De bou, d-apăi de ce. Că puțină dreptate tot avea soacră-mea. De patriot, măi Gică, așa să știi. Am stat și m-am gândit, c-am crezut și eu că m-am maturit la vârsta asta. De ce să fac eu afacerea pe bani străini, ca toți pripășiții, ce, noi n-avem bani? Avem mă... și-încă ce bani... Lei... Deh, leul îi regele animalelor. De unde să știu eu că se va face piscică? Și-apoi, mi-a fost frică, măi Gicuță, curat îți spui, să nu paț vreun necaz să-ajung de râsul satului. De unde știam eu că nu sunt falși?

- Bine, bine, și până la urmă cu ce te-ai ales?
- Cu depresiunea nervoasă a nevastă-mă, de era mai zilele trecute să-și pună ștreangul de gât, noroc cu Vanca, țiganca, că tocmai la moment a trecut să cerșească niște ouă și cu un televizor... Color...

- Bună afacere ai mai făcut, nea Dumbravă, chicotește Gheorghe, trăgând cu zgomot o dușcă din pahar. Ca lumea, nu așa. Dumneata ai fi un bun manager, bre. Ditamai căsoiu cu gospodărie, pentru un televizor.

- Ce să-i faci, Gicuță, cap de muscă și picioare de lăcustă... C-acum nici picioarele nu le mai am bune, că le-o prins reuma...

Gânditor, Dumbravă duce paharul la gură și soarbe clipind mărunț din ochi.

- Da' ia să nu mai vorbim despre asta, că tot degeaba-i acu. Tu, în schimb, ce ai? Că te văz și pe tine cam cătrănit. Parcă nu-ți sunt toți boii acasă.

- Păi, deh, sunt și eu îngrijat foarte că mi s-au umflat doi porci și zăcăie-n cocină.

- Aoleu, păcatele mele, să n-aibă gușter, că-i de rău.

- Așa ne gândim și noi, da' nea Hurlup ne-a spus că-i alergie. Apăi, Dumnezeu știe...

- Alergie? și Dumbravă își mijește a neîncredere ochii. De la ce, bre, să faci alergie, porcu'?

- Apăi, eu am o bănuială, da' nu pot să iau nici o măsură radicală până n-am o confirmare dovedită. Știi familia aia de bucureșteni care vine la noi în fiecare vară.

- O știu, cum nu, oameni subțiri ce vă-ngroașe vouă buzunarele, rânjește malițios Dumbravă.

- Tocmai. Numa' că doamna suferă de astenie la nervii vegetarieni și, ca să n-o apuce nevricalele, bea, în fiecare seară, ceai de tei și alte sedentare.

- Și, ce-are asta cu porcii tăi?

- Păi are. Că în loc să azvârle pliculețele folosite în găleata cu gunoi necomestibil, greșeste întruna și le leapădă în troaca porcilor. Și ce crezi? Mi i-a melancolizat de tot! Cu atâtea sedentare... Asta e.

Gheorghe al lui Nan își trece mâna greblă prin părul mișos și suflă cu obidă. Plictisit, mai gustă din vin, pentru ca, deodată, să se răzvrătească:

- Vremuri grele, nea Dumbravă. Unde nu-s bani și-i sărăcie, vin și belelele claie.

Noaptea lunecă molcom peste întreaga zare, ajutând becul chior al cârciumarului, pus pentru confortul mușterilor, cu luminițele străfulgerate ale licuricilor și strălucirea adumbrată a lunii.

Cei doi prieteni se mai întrețin, câțeva vreme, în ofuri și suspine, isprăvind și cea de-a doua sticlă, după care se hotărăsc să se întoarcă la casele lor.

- Hai s-o luăm pe la casa avocatului, din sus, nea Dumbravă, să mai scurtăm zăvoaiele și să mai ferim picioarele, că și așa ni s-au înmuiat de tot, zâmbește Gheorghe al lui Nan.

Amândoi se pierd în negura deasă.

Nemaiavând a-și spune mare lucru, sau vinișorul amortindu-le, pe deplin, limbile, amicii înaintează tăcuți pe miriștea tivită cu sălcii. Din când în când, vântul înfioară frunzișul, iar dinspre mal răzbate, înfundat, șopotul Porții. Curând apare și casa avocatului; înaltă și sfidătoare, întrecându-se în fălnicie cu piscurile Măgurei. La un moment dat, însă, Dumbravă se oprește. Trage aer în piept înspăimântat și-și înfige degetele ciolănoase și rășchirate în mâna lui Gheorghe, sâsâind și șâșâind fără noimă:

- Șșștt... Ssstt... St-st-st-ai pe loc! Văle-le-le-leu... Uuuursu'!

Într-adevăr, chiar pe treptele casei avocatului, ditamai namila se zbunghia la ei, cu urechile ciulite.

Tremurând tot ca apucat, Dumbravă începuse să huiduie, în șoaptă însă, răsufierea nemaiajungându-i să huiduie de-adevăratelea, în timp ce Gheorghe rămâne stană de piatră.

- Zzzâi și tu ce-ce-ce-va, măăă, că eu m-am pișat pe mine!

- Zât! Zât! Începe Gheorghe într-un târziu, cu ochii holbați și mințile aiurite.

- Zzzâtu-i mama mății! A-a-așa gonești, mă, tu, uur-su? Și Dumbravă începe din nou să huiduie, în șoaptă strânsă, parcă dându-și duhul: Huă! Huă!, în timp ce picioarele-i băfăie ca atinse de năbădăi.

Cei doi mai rămân încă multă vreme așa, pironiți locului, neîndrăznind nici să fugă, nici să se apropie, Dumbravă bolborosind din fălci, iar Gheorghe privind prostit, timp în care ursul îi fixează încremenit.

Fără veste, cerul se-nvoburează și, în lumina scurtă a unei străfulgerări, o lucire de piatră dă contur namilei.

- M-m-mă, d-d-da de ce nu se mișcă el deloc?! Îngână la o vreme Dumbravă.

- Pușcă-ți limba, că de-apucă să se miște, te

parodii

Luca Onul

(Luceafărul, nr. 30/1998)

Trupul acesta

Mereu încovoiat spre „să trăiți”,
Tânjind din nouăzeci spre vertical,
Trupul acesta, zestre din părinți,
Mă reprezintă, și în scris, total.

Trupul acesta, totuși, e de probă
Și tot așa, de probă, îl păzesc,
Când e prea frig, îl pun pe lângă sobă
Și implicit și eu mă încălzesc.

Trupul acesta, carne deocamdată,
(N-am bronz destul ca să mi-l fac statuie)
Tratându-l, sper, cu artă pentru artă,
Ulterior, va deveni mumie.

Lucian Perța

spulberă, amenință Gheorghe, venindu-și în fire.

Cei doi, socotind totuși asupra încremenirii de neînțeleas a animalului, fac un pas în vârfurile ciubotelor. Nici o mișcare... Mai fac unul... Nimic...

- Mă, parcă-ar fi din piatră, se sloboade Dumbravă, prinzând curaj.

Tiptil, tiptil, cei doi prieteni se-apropie de arătarea înțepenită.

- Adevărat că parcă-ar fi din piatră, confirmă Gheorghe, și curiozitatea îi mână de la spate în curtea avocatului.

Lumina altui fulger îi dumirește pe deplin, Gheorghe pufnind în râs și apropiindu-se vitejește de botul animalului.

- Vezi, mă, nea Dumbravă, cum ți se năzare dimitale din nimica. De era, Doamne ferește, să ne crape inimile de frică. Prăpăstios mai ești! Păi ăsta-i ursul din piatră al avocatului. N-ai auzit prin sat c-a dat 11 milioane la niște meșteri să i-l facă. Apoi, gânditor: Deși eu știam că parcă și-a făcut leu, nu urs. Că altfel nu mă speriai pe mine cu fantasmale dimitale.

- I-auzi, comedie... Tii, să juri că-i adevărat, nu așa, se minunează Dumbravă, cercetând cu palmele crăpate profilul statuii. Apoi, revoltat și cu ciudă: Că nu-i mai satură Dumnezeu de faimă și bogății. Noi ne vindem casele și ne tremură inimile pentru fiecare vietate din ogradă, iar dumnealor dau 11 milioane, i-auzi, 11 milioane țț, țț, țț, pentru ce? Pentru un urs din piatră, că măcar nu-i adevărat, să sparie lumea. Mă Gicuță, tot e bine că n-am paralizat, naiba, că mă știi că stau prost cu inima. Acu' hai să mergem repejor, că m-a luat cu frig din cauza udăturii din pantaloni, c-o să-l pun pe maestru să mi-i spele... și prietenii o iau grăbiți la picior.

După câțiva pași, Dumbravă se întoarce și mai privește o dată arătarea, se închină și apoi scuipe, printre dinți, cu dispreț:

- Gusturi de avocat...

Se zvonește că a doua zi dimineață, maestrul abia venit din București a adus echipa de meșteri sculptori să mai dea un strat de vopsea brună pe urs și un plus de expresie, ca să pară mai autentic!

DISCURS DE LITERATURĂ

de ANA MARIA TUPAN

Aparută în urmă cu patru ani, cartea lui Guy Cook (*Discourse and Literature*, Oxford University Press, 1994) astfel intitulată, atrăgea atenția asupra relevanței analizei discursului pentru teoria și critica literară, cel puțin a celei orientate către procesele de producere și decodificare a sensului. În afara interesului intrinsec, contribuția lui Cook dobândește o rezonanță sporită în contextul demersurilor interdisciplinare care mai curând legitimează decât inițiază convergența unor discipline precum lingvistica, filosofia, psihologia, inteligența artificială și teoria literară.

Definită ca studiu al modului în care un text dobândește sens, coerență și unitate pentru cei doi poli ai comunicării (autor și cititor), extinzându-și domeniul de la analiza elementelor de suprafață (sunet, literă) a limbii până la contextul în care mesajul este produs și comunicat, analiza discursului e o sintagmă ce acoperă o varietate bulversantă de curente și tendințe.

O versiune textualizată a schematismului kantian, însemnând interpretarea sensului ca un proces de asociere între schemele (conceptele) lingvistice și cele ale unor sisteme de semne non-lingvistice (reprezentări sau cunoștințe despre lume), îl aduce pe Cook în apropierea lui Horst Huthof, care, în eseu *Cele două paradigme* (On Literary Theory and Philosophy, editat de Richard Freedman și Lloyd Reinhardt, Macmillan 1991), propune o apropiere între teoria literară și filosofie ca un mod de a acorda acesteia din urmă o „legitimare intelectuală”. Este oare această făgăduință care, în epocile raționaliste, însemna chiar o condiție a oricărui demers intelectual, posibilă și „legitimă” în epoca post-derrideană, ce a impus mituri precum ambiguitatea funciară a oricărei forme de limbaj, jocul retoric infinit, textul deschis oricărei interpretări? Amuzându-se să alăture interpretări total opuse la texte de Nichita Stănescu în ultima sa carte despre poietica stănesciană (Editura Universității "Al. I. Cuza", 1997), Daniel Dimitriu pare să creadă în posibilități textuale de stabilizare în opera literară a sensului din jocul infinit de diferențieri ale limbajului comun, cât și în capacitatea metacriticilor de a stabili criterii de validitate a obiectului ei.

Termenul de „analiză a discursului” a fost prima oară folosit de un lingvist, Zellig Harris într-un articol astfel intitulat, publicat în 1952. El observa ca pentru acest prilej că modul de conexiune a frazelor într-un text de reclamă nu este întâmplător, ci urmează regulile unei gramatici ce ar putea fi extinsă la nivele superioare celui tradițional (al frazei și elementelor ei subordonate). Mai observa, de asemenea, existența unor analogii între limbaj și contextul cultural, între comportamentul lingvistic și non-lingvistic, cu alte cuvinte, între o situație fizică, socială sau culturală și tipuri de discurs. Analiza discursului împacă, așadar, formalisti ca Jakobson, care definesc discursul literar ca relații pure între semnele lingvistice, iar nu între semne și lucruri, cu criticii istoriști sau sociologi, care merg până la a declara receptarea literaturii ca fiind dependentă de relațiile sociale și de contextul

cultural și a limita posibilitățile de receptare la comunități naționale. Există valori textuale dependente de limbaj dar și altele legate de lumea ficțională (structuri și scheme textuale, teme, scenarii, motive, personaje, situații etc.) ce sunt conservate prin traducerea dintr-o limbă în alta. Probabil, nu există nici un spectator român care să se îndoiască de supremația lui Shakespeare, cel puțin în dramaturgia postclasică, deși numărul celor care îl citesc în original este limitat. Ambiția supremă a analizei discursului în varianta Cook 1994 este însă aceea de a defini însăși natura inefabilă a literaturii, ca schimbare de paradigmă sau, mai precis, ca înnoire a celor trei tipuri de scheme (termen folosit în concepție kantiană) pe care se bazează producerea și receptarea discursului literar: scheme de limbaj, textuale și de reprezentare a lumii (cunoștințe despre lume care pot parveni subiectului fie prin experiența directă, fie prin alte texte, alte discursuri). Fiecare receptor este condiționat în (re)producerea sensului de elemente textuale care îi activează un schematism mental (versiuni stereotipe ale unor situații, caractere etc. sau ale altor texte, înmagazinate în memorie). *Ţiganiada*, de exemplu, a însemnat o modificare a unui gen literar preexistent (poemul eroic) și comicul său este gustat într-o mult mai mare măsură de un cititor care are în minte *Iliada* decât de unul care nu sesizează constituirea textului prin deviere programatică de la normă. Înnoirea schemelor de reprezentări ale lumii se produce în virtutea schimbărilor de epistemă (a se vedea M. Foucault, *Les mots et les choses*). *Consensus naturae* este o temă care poate uni texte cu diferite „valori experiențiale” cum numește Norman Fairclough (în *Language and Power*, Longman, 1989) reprezentările lumii codificate în texte. Într-un poem romantic, consensul dintre eu și natură apare cel mai adesea ca efect al manifestării în elementar a unui hegelian spirit universal, în vreme ce la Thomas Hardy, de exemplu, e vorba de obiectivări graduale ale aceleiași voințe oarbe, universale, manifestate deopotrivă în om, animal și, anorganic - o viziune inspirată de Schopenhauer -, la Balga, de manifestări ale unui bergsonian elan vital etc.

Un alt merit al teoriei lui Cook este acela de a nu lunea în tendința celor mai mulți teoreticieni ai domeniului de a șterge granițele dintre literatură și celelalte tipuri de discurs. Reducând esența oricărui discurs la relațiile de putere dintr-o societate, Norman Fairclough, de exemplu, atinge adesea culmea penibilului sau ridicolului. Până și geneza limbii standard, literare, prin subordonarea celorlalte dialecte și graiuri, îi apare ca „parte integrantă a realizării dominației clasei capitaliste și a subordonării clasei muncitoare...” Relațiile de putere nu se limitează însă la lumea capitalului și a clasei politice, ci sunt extinse, de Fairclough, prin limbaj, la relațiile dintre profesor și elev, medic și pacient etc. într-un adevărat delir al suspiciunii.

Raportul dintre reprezentările mentale, schematică și text, recunoaște Cook, funcționează și în cazul unui text de reclamă, după cum prezente sunt și jocurile de cuvinte sau artificiile retorice. Înțelegem o experiență

nouă în funcție de experiența anterioară. De aceea avangarda, care afectează radical sau distruge normele preexistente, rămâne mult timp inaccesibilă publicului larg. Evitând sociologismul vulgar, Cook remarcă însă că, în vreme ce textul unei reclame este menit să confirme normele preexistente și este redus, de obicei, la o unică temă (obținerea unei eficiențe maxime cu costuri minime), opera literară are o valoare cu atât mai înaltă cu cât contestă și schimbă norma. Este interesant într-adevăr, să comparăm cum funcționează schematismul în cazul unor reclame și în cazul unei opere celebre și prin aceea că recurge la o paradigmă: *Ulise* de Joyce, construit pe modelul homeric. Autorul reclamei se poate bizui pe stereotipuri ale experienței comune (copiii își imită părinții, o fetiță se fardează în oglindă cu pudra mamei de care obrazul ei fraged nu are nevoie), fie ale unor tipuri de discurs (cumpărătorul spune „da” „Bonei prima”, așa cum mirii își spun „da”), fie pe texte pre-existente („Dero activ” trece și textul feței de masă năclăite de Împăratul Roșu, după cum Hercule, Harap Alb sau eroul popular trec prin cele mai grele munci și încercări. În *Ulise*, Leopold Bloom, comerciantul, autorul reclame - acest discurs paradigmatic al capitalismului de consum - este, în capitolul final, dislocat din paradigma eroului homeric și introdus în aceea, mult mai potrivită, a lui Sindbad marinarul și negustorul. Acesta este tipul de discurs în care el se constituie ca rol, scenariu și subiect arhetipal. Consecințele sunt de importanță excepțională, deoarece accentul valoric cade pe originalitatea operei literare, capacitatea de a schimba normele de limbaj ca și lumea noastră de reprezentări.

Rama epistemologică este, fără îndoială, una din căile de acces către lumea unui text care îi poate afecta toate nivelele, valorile experiențiale fiind manifeste nu numai în plan referențial sau în macrostructurile textului, ci și în vocabular și gramatică. Este interesant studiul raportului dintre planul sintagmatic și cel paradigmatic din *Literature, Language and Change* de John Stephens, Routledge, 1990. Autorul observă că în epocile logocentrice, raționaliste tipul de discurs literar se bazează pe relații sintagmatice, în vreme ce în climatul relativist post-kantian și intuiționist-bergsonian se impune treptat discursul literar bazat pe relații paradigmatic: un spectru mult extins de vocabular este distribuit în sintagme ce rareori se leagă în propoziții și fraze, cuvintele fiind lăsate să plutească liber, ca obiecte independente în continuumul conștiinței. În același timp, demersul critic poate fi cântărit cu destulă precizie sub aspectul validității. Monismul stănescian justifică o grilă hegeliană sau parvaniană, dar nu și aceea a autoreferențialității. Erosul eminescian, conceput ca relație între o femeie inferioară intelectual, agresivă, devoratoare și un partener spiritualizat, pierdut în visări și proiecte reformatoare, ce-i cade victimă, invită o grilă împrumutată din *Marchizul de Sade*, Schopenhauer sau Gautier, dar nu și pe aceea a eidoului platonice sau a erosului romantic (a cărui paradigmă feminină este Sophie a lui Rousseau, pură și modelată spiritual de partenerul-mentor).

Desigur, critica literară nu poate fi o știință tot atât de exactă ca matematica unde doi și cu doi fac întotdeauna patru. În critică, doi și cu doi pot să facă patru, dar și șase, opt sau zece. Nu însă și cinci, șapte, nouă. Cu alte cuvinte, soluțiile sunt multiple dar nu infinite și încadrabile într-o paradigmă. Analiza discursului operează distincții categoriale și propune principii metodologice.

ÎNGĂDUINTA ÎNCURAJATOARE

de SORINA GABRIELA COSTEA

Din **Zâmbetul îngerului**, cartea Danielei Fulga, ne găsim în fața unui studiu pertinent și documentat (impresionează bibliografia consultată), modern și foarte „deschis” mai ales - aceasta pentru că autoarea se apropie, cu naturalețe și respect, de fenomenul studiat, fără gravitate și „trufie” intelectuală. O gândire sprințară, subtilă și serioasă însă, investighează, cu onestitate, faptele. Este o lucrare ambițioasă, de nivel academic (de fapt e o teză de doctorat), ce își propune să stabilească mărcile semantice (altfel spus caracteristicile, trăsăturile definitorii) pentru „unitatea culturală” (alias omul de cultură) care este Umberto Eco. Fiecare dintre noi, spune autoarea, suntem „cărți într-un univers cultural bogat și contradictoriu”. Diferența dintre noi este dată doar de selecția și calitatea culturalului (altfel spus ce și cât citim, vedem, auzim etc).

Această observație atrage după sine, pentru comentatorul cărții, problema interferării pe unul din canalele operei. (Deși **Zâmbetul îngerului** este o pledoarie pentru posibilitățile înțelegerii personale a unui text cultural).

Se comentează **Le roman de la rose** considerat de Huizinga „tezaure” literaturii Evului Mediu, cu cele două variante ale lui: cea datorată lui Guillaume de Lorris și cea datorată lui Jean de Meun. Se insistă asupra ultimului autor, „marele păgân”, a cărui carte („produs al unei culturi laice”) propune un „nou” creștinism, „vesel, critic și viril” (Georges Duby).

Deosebirea dintre literatura cărturărească oficială și cea de a doua variantă a romanului, datorată lui Jean de Meun, este văzută de autoare ca deosebirea dintre **mănăstirea** elitistă, sobră și gravă, și **catedrala** tolerantă și gregară.

Simbolul acestei dihotomii este celebrul „L'Ânge au Sourire” de la catedrala din Reims - al cărui surâs neantizează diferențele între credință și erezie, între demonic și angelic.

Dacă pentru Adso din Melk, novicele din romanul **Numele trandafirului** al lui Umberto Eco, surâsul acesta este o grimasă a inocenței pierdute, pentru autoarea cărții **Zâmbetul îngerului** el este un simbol al unei „îngăduințe încurajatoare”, „imaginea divinității creștine paradoxale”.

Toată această parte a cărții demonstrează că „memorialul” lui Adso se transformă, definitiv, într-un roman, iar cartea **Numele trandafirului** „este” a lui Umberto Eco (citește: caracteristică lui).

Demonstrația se bazează pe faptul că, deși

în **Numele trandafirului** alunecarea de la memorial la roman nu se produce și romanescul este susținut de fondul medieval simbolic, Adso, eroul cărții, este un contestatar mai puternic decât Jean de Meun, pentru că el „păstrează litera, pentru a schimba, subtil și tenace, spiritul”. Memorialist, el e un „scriptor cu neliniștile unui autor modern” prin faptul că este în favoarea tuturor sensurilor faptelor relate și „nici a unuia în mod expres”.

Pentru autoare fiecare interpretare a unei cărți este o semioză, pentru că propune un nou text prin care se dă un sens celui analizat. Este vorba de existența plurală a unui text literar - de aici șirul (virtual infinit) al lectorilor, al interpretărilor.

De aceea vom încheia cu un citat care este, în același timp, și o invitație la lectură: „autorul apare ca o unitate culturală greu de aproximat fără riscul erorii. Lectorul însă trebuie să-și asume acest risc: el va motiva metafora printr-un efort abductiv ce îi angajează întreaga competență semantică”.

intermezzo

LENJERIE INTIMĂ

de MARIN MINCU

Este cu totul surprinzător că, după Dan-Silviu Boerescu dacă, în volumul de debut, Alina Durbacă e prea rușinoasă și nu-și etalează „nuditatea autentică - și, slavă Domnului, are ce arăta!”, exclamă el în deplină cunoștință de cauză - și nu se angajează cu decizie în „explorarea senzualității latente”, atunci aceasta trebuie dezavuată pentru lipsa de curaj erotic și respinsă clamoros pentru că în textele publicate în **Lenjerie intimă**, se autotrădează în postura ridicolă a unei amărâte poetă modernistă, pe când criticul „ovaryan” ar dori să depășească „pulsivitatea obositoare” ce „exacerbează thanatic sexualul pe fond maladiv” și să se încumete să atingă orgasmul post-modern al unei „senzualități ireconciliabile”. De aici derivă două lucruri ce trebuie ocolite: 1. ar fi salutar ca criticul să nu se înfierbânte prea tare când se apropie de „text”, pentru că există pericolul ca senzorii lui literari s-o ia razna și să-l facă să confunde epiderma cu poezia și 2. se pare că D.-S. Boerescu folosește o perspectivă de evaluare critică deformată, inflamându-se scriptural prea repede, excitat de pulsivitate extra-estetică. În realitate, **Lenjerie intimă** e un volum de debut, nici mai bun nici mai rău decât altele, demn de toată atenția pentru observarea evoluției formelor poetice recente, ceea ce demonstrează un fapt incontestabil; în ultima

decadă, poezia post-textualistă este scrisă **mai ales** de autoare: Rodica Drăghinescu, Saviana Stănescu, Simona Popescu, Cristina Cârstea, Alina Durbacă, Adela Mărculescu, Nina Vasile etc. Dacă discursul acestora ne apare astăzi mai natural și mai autentic și chiar mai profund, cred că situația privilegiată nu se poate tranșa exclusiv în direcția exprimării mai libere a senzualității și sexualității feminine refulate; „lenjeria intimă” a Alinei Durbacă nu mi se pare că vizează deloc „dessous-urile fine”, „tetraelastică”, cum susține Dan-Silviu Boerescu, ci mai ales acel „ermetism sufletesc” despre care scria Hortensia, ce întrefine stabilă etnașitatea corpului, ermetism ce a fost violat, spart, degradat în actul vivisectionării exacerbate prin descriere și autodescriere textualistă. Dacă a fost înfrânt complexul pudorii feminine în primul rând prin discursul post-textualist, de câștigat nu a câștigat decât textul, căci altfel nevroza erotică a subiectului s-a accentuat enorm, acutizând o stare de inconfort ontologic ce nu poate fi rezolvată prin defularea senzuală, sugerată cam libidinos de criticul „nouăzecist”. Ar fi de analizat cauzele reale care au determinat această mutație metacorporală, survenită în actul poetic, direcționat către o restituire autoironică, **slăbită**, diminuată, a celor mai intime fibre ale ființei; regresia către „genul” sentimental

(denunțat de orice convenție) și „intonația” quasi-afectivă indică o altă direcție de valorizare a poeticității, negreșit mai „lirică” decât în textele textualiste. Chiar sintagma „lenjerie intimă”, oricât ar părea de „concupiscentă”, emană un halou meta-epidemic, mai apropiat, de plasma „expresiei vii” ce fixează codurile unui limbaj corporal eviscerat de conținutul libidinal. Iată un **incipit** promițător al textului prin care ni se autolivreză entitatea evanescentă a actantului poetic: „(aceasta sunt eu, Alina Durbacă, o greșală tolerabilă, numai cuvinte zile și nopți, toate vârstele visele perindându-se ca o bandă destrămandu-se ceață nisip mișcător, aceasta e ziua cea mare, voi mă veți arăta cu degetul ca pe o redundanță imaginii păroase așteptate cu sufletul la gură, nu voi izbucni în plâns)”. Nonșalanța spunerii nude e în tonul spectaculos al unei colocvialități subversive care insinuează o comunicare secundă, codificată. Dar „lenjeria” este „intimă”, ține să precizeze instanța textuală, numai în măsura în care aparține instanței subiective implicate tragic în raportul comunicativ cu **ceilalți**: „intimă - adică a fost numai a mea, acum e și a lor”. Spargerea acestei intimități ermetice se face chiar prin actul de extrapolare a subiectului poetic aflat într-un proces autotextualizant. **Dez-intimizarea** pare a fi operația deziderabilă cea mai tentantă pentru poetele post-textualiste, într-o manieră mai mult sau mai puțin agresivă. Alina Durbacă a optat pentru o atitudine non-agresivă, de disimulare discretă a propriului **eu corporal**, în consonanță instinctivă cu „slăbirea” subiectului postmodern, preconizată de gândirea contemporană.

„PUBLICUL AMERICAN, FĂRĂ A FI SUPERFICIAL SAU FRIVOL, PREFERĂ UN TEXT SPUMOS”

G.P.: Cum ați „descoperit”, propria dumneavoastră „chemare”, vocația de a scrie? Și, legat de asta, ce credeți că vă definește ca scriitor? Activitatea, personalitatea, sau opera?

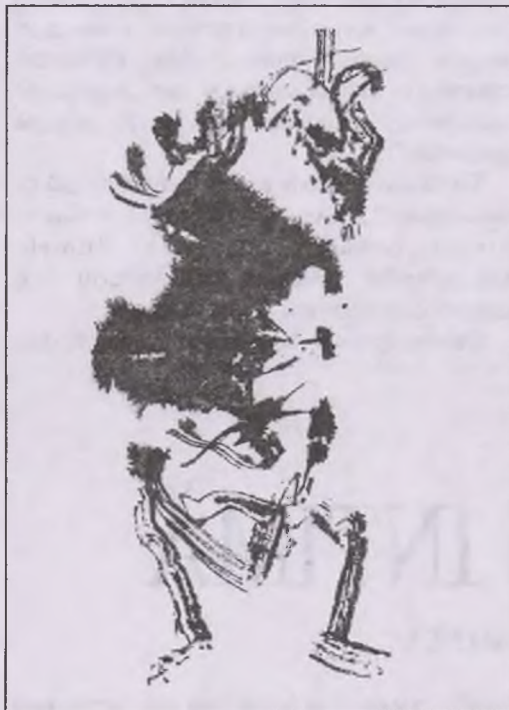
Ș.S.: Ca să nu folosesc un cuvânt mare precum „vocația”, preocupările mele literare au îmbrăcat forma comunicării prin comentariu și/sau traducere. Acestea s-au îmbinat cu activitatea didactică în care locul eseului este luat de prezentarea critică sistematică, una din modalitățile istoriei literare.

În liceu (anii 1948-51) am fost atras de proza de gândire a generației pașoptiste, probabil sub înrăurirea profesorului meu de limba română, Traian Păunescu - Ulmu. Cât privește poezia, n-am trecut - ca înțelegere - de pragul satirei decât peste niște ani buni. A urmat după bacalaureat (1951) prilejul de a veni în contact direct, cvasi-profesionist cu scena. La fel, tot în anii cincizeci, am făcut parte dintr-un cor bisericesc, fapt care, presupun, a adăugat o coardă ce probabil lipsea sensibilității mele. La Filologie (1953-57; 1960-62) a urmat studierea mai mult sau mai puțin sistematică a literaturii engleze (și americane), române, ruse și „de peste hotare” (cu o seamă de profesori inegalabili: Ana Cartianu, Leon D. Levițchi, Tudor Vianu, Edgar Papu și, extra-academic, Dan Duțescu și Shelly Klug). Gustul real pentru complexitatea romanului și, mai ales, pentru densitatea iconică a poeziei s-a conturat atunci. Între cele două perioade propriu-zis academice, la sala de muzică a BCS m-am inițiat în curentele, formele și școlile muzicii clasice. Câțiva ani după licență (1962), am procedat la fel cu istoria artelor plastice. O brumă de știință aplicată acumulasem la Comitetul Geologic (1951-62) și la Institutul Meteorologic (1962-65). Înșir toate aceste accidente biografice mai mult pentru a justifica debutul tardiv, la 30 de ani, în Nr. 2 pe anul 1966, al revistei „Secolul 20” cu un eseu despre Wallace Stevens și George Enescu. Debutul în volum s-a întâmplat un an mai târziu, ca traducător (împreună cu arhitectul Anton Moisescu) al unui tratat american de arhitectura peisajului. În următorii zece ani - în paralel cu activitatea de cadru didactic universitar - apar tot atâtea volume de traduceri din poezii, romancieri și critici americani și britanici (cele mai multe în colaborare, mai toate însoțite de prefețe sau studii introductive semnate de subsemnatul). În 1978 sunt admis ca membru titular în Uniunea Scriitorilor. Când, la sfârșitul lui septembrie 1987, ajungeam în Statele Unite și, pe aeroportul O'Hare din Chicago ceream azil politic, zestrea ajunsese la aproximativ 18 volume publicate și aproximativ 75 studii, prefețe, eseuri. Deceniul exilului s-a consumat într-un efort de reformulare a identității profesionale, ceea ce s-a tradus printr-o recoltă destul de anemică: doar două volume, în colaborare, și

numai vreo zece articole și prefețe. Tot în acest răstimp s-a produs, incredibil, și reiuarea dură de contact cu cenzura.

G.P.: Lucrați mult la text, rescrieți, stilizați?

Ș.S.: Exprimându-mă mai ales prin intermediul eseului critic, în limitele căruia încerc să dau seama de creația unui autor sau de configurația unei opere aparținând unei literaturi străine, am nevoie de timp pentru documentare și reflexie, care se adaugă

timpului lecturii propriu-zise, și timpul analizei. Nu sunt spontan, chiar dacă uneori las impresia că scriu sub un anume impuls empatetic, propriu unei abordări fenomenologice, la care încă ader și pe care am deprins-o de la Școala critică geneveză, așa cum a fost filtrată și adaptată tradiției americane de către J. Hillis Miller (în faza mediană a evoluției sale). Retorica persuasiunii de care mă folosesc necesită o anumită feroare sau temperatură emoțională, fără ca prin aceasta, sper, să favorizez o interpretare sentimentalistă. Neurmărind efecte de stil, ceea ce mă preocupă este exprimarea tranșantă a ideii, așezarea ei în cât mai multe contexte spre a o delimita și reliefa. Uneori, recunosc, recurg la câte o analogie recrutată din lumea pragmatică a tehnicii spre a potența și fixa o relație sau o interdependență.

G.P.: Deși actul creator este strict individual, recurgeți la vreun ajutor, vă sfătuiți cu cineva, dați manuscrisul la citit?

Ș.S.: Distanțarea sau înstrăinarea (defamiliarizarea) față de propriul text este întotdeauna salutară. Carențele scriiturii (mai ales când aceasta este o traducere) devin vizibile cu trecerea timpului. Când însă nu dispun de acest timp de decantare, recurg la

bunele oficii ale unui lector creditabil, pentru a-mi semnala neclaritățile sau erorile. Pentru ca acest ajutor să reprezinte un real control de calitate, este nevoie nu doar de empatie, ci și, mai ales, de o capacitate critică disociativă. Uneori redactorul de carte este cel chemat să realizeze acest acord de finețe, dar să nu uităm că apariția sa în procesul editorial este de data recentă și se datorează mai ales nevoii sociale de a promova standarde lingvistice omogene și unitare în contextul unor fluctuații și dereglări ale limbajului comun.

G.P.: În privința influențelor: au existat, există români din literatura universală?

Ș.S.: De, știu și eu? Aș vrea să cred că nu sunt ușor detectabile, întrucât nu mi-am propus niciodată să scriu *à la manière de...* Nu mă îndoiesc însă că am fost marcat de critica teoretică și aplicată anglo-americană, nu atât în modul de abordare sau în felul de a compune, cât în sensibilizarea percepțiilor și în capacitatea de a opera distincții. Mă refer deopotrivă la complexitatea și subtilitatea relativizantă a unui R.P. Blackmur, Wylie Sypher, Donald Davie sau Geoffrey Thurley cât și la absolutizările dogmatice ale unor F. Leavis, F.W. Bateson, Yvor Winters, Morse Peckham sau Harold Bloom. Dintre români sunt spiritual tributar lui George Călinescu, dar am și loc pentru Lovinescu, Constantinescu sau Negoșescu. O serie de critici contemporani îi simt aproape, deși nu mă pot ralia programatic nici unei școli. De la venirea în America am frecventat mult nume aparținând mai ales orientărilor deconstrucționiste și neoistoriste, în încercarea inevitabilă de a mă ține la zi.

G.P.: Din creațiile dumneavoastră, care este „favorita”, pe care o considerați cea mai bună, mai reprezentativă?

Ș.S.: Mai degrabă aș fi dispus să fac un succint bilanț. Câteva prefețe la volumele de traduceri din poezii americani (în colaborare cu C. Abăluță) mi-au jalonat cristalizarea identității rostitoare: Wallace Stevens (1970), Theodore Roethke (1973), W.S. Merwin (1977) și Frank O'Hara (1977). Tot aici aș menționa prefața la romanul *Ambasadorii* de Henry James (1972), precum și prefețele la volumele de critică *T.S. Eliot* (1974) și *Retorica romanului* de Wayne C. Booth (1976), tradus în colaborare cu Alina Clej. Punctul culminant, ca să revin la întrebarea pusă, l-a constituit, cred, volumul *Other Voices, Other Lines* (1983), o amplă antologie din lirica lui Mircea Ivănescu, la care am contribuit în bună parte (selecția, aprobată de autor, versiunea engleză, revizuită de poetul scoțian Robert Tait, și prefața). Un eseu publicat în 1982 cu ocazia centenarului nașterii lui James Joyce a fost selectat de editori să prefăteze re-editarea în 1996, în condiții grafice deosebite, a romanului *Ulise*, în tălmăcirea magistrală a lui Mircea Ivănescu. Să închei totuși (trecând peste lucrări dragi mie, cum ar fi cele dedicate versiunii engleze din Eminescu datorate lui Corneliu M. Popescu, sau interferențelor engleze din jurnalele și eseurile lui Radu Petrescu), cu prefața la volumul antologic *Din Poezia Americană și Contemporană* (1986), în inspirata versiune a aceluiași Mircea Ivănescu, volum retras din librării pentru neșansa de a fi avut reproduș pe copertă arhi-cunoscuta până a lui Jasper Jones, care are ca motiv central drapelul de stat american! Această nefericită împrejurare a constituit una din rațiunile care m-au determinat să apuc calea

exilului. Ocazia s-a ivit (după doi ani de așteptare a vizei Comisiei de Pașapoarte) în septembrie 1987. Am reușit să dau curs astfel unei invitații a Colegiului „Emmanuel” al Universității Cambridge, unde, la 16 septembrie, am ținut o prelegere despre „Eminescu și modernismul Românesc”. La Londra, am obținut apoi o viză de intrare în Statele Unite...

G.P.: Cum apreciați modul în care s-așteptați recepționat? Opinia criticilor contează? O ignorați?

Ș.S.: Genul de eseistică pe care-l practic este periferic fenomenului creației literare originale, concentrându-se asupra ambientului cultural de proveniență străină. Este o critică de mediere sau intermediere între două culturi. Față de o asemenea activitate cronicarii sunt în general amabili, atunci când consemnează și aportul prefațatorului la lansarea unui autor sau a unei opere. Sunt convinși că, dacă aș îndeplini un rol similar în sânul culturii americane, atenția primită nu ar fi mai mare. A media însă pentru un public american presupune unele schimbări de ordin retoric. Prefața ar trebui să fie mai concisă, renunțând la descifrarea contextului matricial al erei, precum și la considerentele de ordin estetic. Nici analiza stilului, nici judecata axiologică nu trebuie să fie extinse. Publicul american, fără a fi superficial sau frivol, preferă un text spumos,

cu o anecdotică picantă, care să-l îndemne la investiția în timp. Orice excurs informațional-didactic îi repugnă. Balastul documentar plictisește, iar pedanteria erudită indispuce.

G.P.: Faptul că trăiți în două culturi vă influențează în vreun mod procesul creator, opera? Și, ca loc de creație, ambianță, cum comparați New York-ul cu Bucureștiul? Credeți că în alt oraș din afara României, în Europa, de pildă, ați fi „produs” mai mult, mai bine?

Ș.S.: Am supraviețuit întotdeauna, prin viziunea profesională, în interiorul a două culturi. Poate mai exact ar fi să spun între două culturi. A fost, din anumite puncte de vedere, un avantaj acesta, un mod de evaziune față de proletcultism sau față de dogmatismul ideologic al momentului, dar nu numai atât. Accesul plener și profund, zi de zi, la o cultură majoră, ferită de ingerințele totalitare, a constituit o libertate lăuntrică autentică. Cealaltă față a monedei, însă, reprezintă primejdia alienării față de propria cultură, un proces lent de eroziune împotriva căruia a trebuit să pun la punct un program de menținere zilnică a contactului cu viața culturală și cu literatura contemporană. Aceasta în puținul timp rămas disponibil.

În ce privește ambianța culturală citadină, New York-ul prezintă față de București, să zicem, o sporită abundență și diversitate culturală: sute de galerii, zeci de muzee, teatre, mai multe companii de operă și balet, precum și o serie de instituții culturale de prim rang în ce privește reputația internațională. La fel, numărul mare de universități și biblioteci creează o ambianță de o densitate rar întâlnită altundeva în America sau Europa. În ce privește însă capacitatea de absorbție a unui individ, raportul cu alte metropole, inclusiv Bucureștiul, nu mai copleșește și nu mai îngrijorează. Nu întotdeauna gama largă a opțiunilor este și o garanție a calității. Sunt

multe aspecte scandaloase în cultura americană contemporană. Ca să mă refer doar la un exemplu recent, un binecunoscut autor dramatic plănuiește montarea unei piese pe Broadway - *Corpus Cristi* - se cheamă blasfemia - în care Iisus este zugrăvit ca adept al promiscuității, participând la orgii alături de Iuda Iscariot și de ceilalți Apostoli, toți adepți ai conviețuirii homoerotice...

În altă ordine de idei, firește, datele problemei se schimbă atunci când se pune problema unei specializări. Cu excepția de rigoare a românisticii, Bucureștiul - și oricare alt centru universitar din țară - este de departe surclasat sub raportul cantității și calității informației acumulate la New York. Să sperăm însă că epoca Internet-ului și a înregistrării electronice a documentelor tipărite va șterge într-un viitor nu prea îndepărtat diferența dintre „centru” și „margină”. Cu o bună dotare tehnică, handicapul informațional va fi în cele din urmă înlăturat. Londra, Oxford, Cambridge, Dublin, Edinburgh, Toronto, Sidney - iată câteva orașe (pe lângă Chicago, San Francisco, Boston, Washington D.C. și

Nu întotdeauna gama largă a opțiunilor este și o garanție a calității. Sunt multe aspecte scandaloase în cultura americană contemporană. Ca să mă refer doar la un exemplu recent, un binecunoscut autor dramatic plănuiește montarea unei piese pe Broadway - Corpus Cristi se cheamă blasfemia - în care Iisus este zugrăvit ca adept al promiscuității, participând la orgii alături de Iuda Iscariot și de ceilalți Apostoli, toți adepți ai conviețuirii homoerotice...

încă circa zece campusuri universitare americane) unde un anglist are ce face. Apoi, nu trebuie să uităm Parisul, Roma, Zürich-ul și o serie de orașe germane. În ipostaza de turist cultural nu poți ocoli la infinit Atena și Ierusalimul, Alexandria și Viena. Dar să nu mâniem pe Dumnezeu! Ithaca, în statul New York, și Universitatea Cornell, pe care o găzduiește, a reprezentat pentru mine o oază de înaltă cultură.

G.P.: În privința continuei dezbateri asupra locului și acceptării literaturii române în America, ori în lume, credeți că aceasta este îndeajuns de cunoscută? Ce ar trebui făcut? Ce faceți cu și pentru propria dumneavoastră creație?

Ș.S.: Consider că publicul anglofon se poate iniția mulțumitor în ce privește literatura română aflată în colecțiile de cărți traduse ale marilor biblioteci universitare americane. Situația nu este prea roz în ceea ce privește istoria românilor, și este foarte amenică în privința muzicii românești clasice (culte), și chiar și a artelor plastice, unde, de bine, de rău, au fost editate de-a lungul timpului o serie de albume în limbi de circulație. O absență înregistrăm în cazul criticii și teoriei literare (o excepție notabilă o constituie *Istoria* lui Călinescu, în traducerea integrală semnată de Leon D. Levițchi), a sociologiei și, mai ales, a filosofiei românești. Un fenomen îngrijorător a apărut însă sub forma unor imunde atacuri, după căderea comunismului, îndreptate împotriva tradiției literar-istorice românești, atacuri atât în afara țării, cât și în interior. Țintă a acestor atacuri sunt personalități de primă mărime precum Eminescu, Iorga, Eliade, Cioran, Noica, Lucian Blaga, dar și Tudor Vianu, G. Călinescu, Arghezi sau Camil Petrescu. Consider că trebuie răspuns fără menajamente celor care și-au făcut o profesiune din defăimare și demonizare.

În ceea ce privește promovarea propriu-zisă

a literaturii, cred că, la nivel individual, scriitorii înșiși trebuie să se implice, angajându-se în traducerea și receptarea critică a operelor lor în străinătate. Exemplul unor Zaharia Stancu sau Marin Sorescu este elocvent. Până la urma, valorile perene răzbat și singure: Rebreanu și Eminescu se numără printre cei mai traduși scriitori români. Destul de bine reprezentați sunt Sadoveanu, Arghezi, Blaga, Bacovia, Ion Barbu, V. Voiculescu, Vineanu, Urmuz ș.a. La nivel instituțional, salutarele inițiative ale Fundației Culturale Române ar trebui conjugate cu activitatea unor edituri de prestigiu din Occident. Regimul de co-editare ar asigura distribuția optimă și o receptare adecvată în sânul marilor culturi. Atragerea unor traducători de renume ar face ca traducerile să poată concura textele originale pe terenul culturilor respective. Abia atunci programele universitare occidentale vor include literatura română printre materiile studiate cu seriozitate. Același procedeu al co-editării ar trebui explorat și adoptat în privința muzicii și artelor plastice. Prezentări critice pertinente trebuie să însoțească aceste albume,

și poate că ar fi bine și în acest sector să se coopteze personalități marcante ale genului, care activează pe lângă casele de înregistrări sau editurile profilate pe albume de artă. Este dureros, dar așa este, că pictura unor Grigorescu, Andreescu, Luchian sau Țuculescu

este practic necunoscută. De sculptori ce să mai vorbim?! Până și Enescu apare tot mai rar în lucrările de referință și, în afara rapsodiilor, posturile de radio specializate în muzica clasică nu programează nici una din piesele de rezistență ale repertoriului enescian. Cât despre ceilalți compozitori români sunt, vorba lui Caragiale, sublimi...

G.P.: Faceți parte din vreun ceneclu, Asociație a scriitorilor? Participați la activitățile lor?

Ș.S.: Încă de la debutul ei din vara lui 1997, am fost cooptat în Comitetul de redacție al revistei *ORIGINI (Romanian Roots)*, ce apare bilunar la Norcross, Georgia, din inițiativa poetului Gabriel Stănescu. Contribuția mea permanentă o constituie rubrica *Prima verba* - o pagină dedicată încercărilor literare desprinse din experiența exilului. Pentru această activitate folosesc un pseudonim. Alte contribuții, în bună parte recenzii, sunt dictate de tematica pusă în dezbateri de numărul respectiv. Recent mi-a apărut un volum bibliografic elaborat în colaborare cu profesorii Charles M. Carlton de la University of Rochester, statul New York, și Thomas A. Perry de la East Texas University, volum dedicat poeziei românești în traducere engleză. Mai multe sute de poezi și câteva mii de trimiteri bibliografice la volume, antologii și reviste spulberă, cred, mitul potrivit căruia literatura română nu ar avea audiența pe care o merită în lumea anglofonă.

G.P.: Planuri, proiecte la care lucrați în prezent? În viitor?

Ș.S.: Pe lângă un studiu mai amplu consacrat impactului scrierilor de exil ale poetului latin Ovidiu asupra creatorilor reprezentativi pentru modernitatea târzie, m-ar tenta o cercetare asupra revirimentului tematicii creștine în poezia modernistă de expresie engleză și română.

Interviu realizat de **Gabriel Pleșea**

genoveva logan

Tranziție

Moartea
pătrunsă-n oraș
pe neobservate
abia făcu câțiva pași după colț
și-un trecător se prăvăli-ntins
pe spate
ca fulgerat de o mie de volți.

Alături
un grup de puștani așezați
pe pavaj
jucau rișca și se amuzau între ei.
Nimeni nu-i putea acuza de
ultraj.
Ce mai poți face acum cu o sută de
lei?

Firma

localului de moravuri
ușoare
arunca fosfor roșu în ochii sticloși
ai muribundului fără
scăpare
uitat o clipă și de strămoși.

Poate
de-acolo ieșise
șnapanul.
Poate mergea către-un loc mai onest.
Poate știa că n-duce
anul
Ce-duce ceasul funest.

În catedrala
de unde veneam se vorbise
de îngerii
și tocmai se cânta un solemn requiem
pentru cineva plecat mai de mult
dintre plângeri
dar bun pentru toți acei ce se tem.

P.S. 1

Doi polițai
au și-ntins un palstic.
Șoapta mulțimii s-a și potolit.
Încă-un septembrie urcă elastic
spre - AtotSalvatorul ce n-a mai venit.

P.S. 2

Doi polițai
au și-ntins un plastic.
Șoapta mulțimii s-a și potolit.
Un marș nupțial, ori un hohot sarcastic
s-anunță-n vitrinele de securit.

P.S. 3

Doi polițai
au și-ntins un plastic.
Șoapta mulțimii s-a și potolit.
O. Și-acel lung jubileu
orgiastic.
Mii. Și milenii. Și plus
infinite.

O floare albă

O floare albă e un pas spre frumos,
Cetatea noastră nu ne aparține.
O vizităm adesea
Dar ea e undeva, departe,
Acolo unde totul este alb
Până și gândul nostru este alb
Și în cetatea noastră (care nu ne
aparține)
Timpul e exact
Și nu se termină odată cu noi
Iar noi, stăpâni,
N-o să știm, niciodată
Câte flori albe sunt într-o cetate...

Codul genetic

E bine să fie bine.
Reușește cel căruia în codul genetic
Îi este scris să reușească.
Nu-l putem opri. Noi,
Vedem cu ochii minții totul
Și tot ce vedem cu ochii minții
Este vis.
Și visul e al nostru.

Soarta mea

Cineva,
Cândva,

Mi-a spus cum că soarta mea
ar sta în mâinile mele.
Mă întreb în sinea mea
Cum poate ea,
Soarta,
Fie și a mea,
Să stea în mâinile cuiva.
Altcândva,
Altcineva,
Se juca cu soarta mea.
Băăă...!
am strigat.
S-a uitat,
S-a speriat,
Și-a aruncat-o depaaaarte...
N-ați văzut cumva,
Careva,
Pe vreundeava,
Soarta mea?

Început

Periplul soarelui răsare
Ce-alunecă în noi tardiv,
Convoacă epileptogenic
Tentația de-a nu fi frigid.

Și face loc la bulevarde
Și căi de-acces din viitor
Înspre trecut și vice-versa

lucian manu

Plăcerilor care ne dor

Cu sufletul mai transatlantic
Decât în veacul ce-a trecut
Gândesc că e de-a dreptul basmic
Să fac din mijloc început

Dar începând de-azi dimineață
Am revelat în sus și-n jos
Și ca din mlăstinoasă ceață
Am curs cascadă de frumos.

Din pelerina placentară
Renasc mai dulce ca oricând
Și mă insinuez afară
Să plac afarilor pe rând

Sublima mea descătușare
Din priponul mereu trândav
Al somnului care nu doare
Decât prin plafonat bolnav

E contopire saltimbancă,
E soare, taină și destin.
E rece și e cald deodată,
Și mă supun, și mă termin.

POVESTEA VORBELOR: DESPRE JUDEȚ

de
MARIANA PLOAE-HANGANU

După unii specialiști, numai româna a moștenit cuvântul **judet** din latină; celelalte limbi romanice l-au împrumutat târziu din latină sau l-au moștenit parțial din latină, cum este cazul spaniolei și portughezei. Oricum ar fi, lat. **judicium**, forma de acuzativ a lat. **judex**, a avut o aventură lingvistică interesantă pe teritoriul romanic. **Judex**, sau **iudex**, înrudit în latină cu **justus** sau **iustus**, însemna inițial „cel care arată sau spune adevărul”, deci „judecător”, și se folosea strict în limbajul justiției. Trecând din limba dreptului în limba comună, cuvântul a început să însemne încă din latină „evaluare”, „estimare” și chiar „gând”, „opinie”. În limba dreptului latin, prin extindere, **judicium** capătă și semnificația de „judecată”, dar și „locul unde se ține judecata”. Cu o astfel de rădăcină semantică bogată, cuvântul latin a trecut în limbile romanice. Deși în limbile occidentale romanice, franceza, spaniola, cuvântul este atestat devreme, în secolul al XII-lea, el nu s-a transmis acestor limbi cu întregul conținut semantic latinesc. Astfel, în franceza veche **juis(e)**, apoi în cea modernă **judge**, înseamnă numai „judecător”, „magistrat în general”, derivând pentru înțelesul de „judecată” un cuvânt nou din cel moștenit, anume **jugement**. În spaniolă **judicium** a dat două cuvinte deosebite ca formă și înțeles: **juiz**, „judecător”, atestat în documente încă din secolul al XII-lea și mai târziu, în secolul al XIII-lea este atestat documentar și **juicio**, acesta din urmă având sensul de „judecată”, „minte”, „rațiune”, „precizie”. În portugheză situația cuvântului latinesc este similară celei din spaniolă, cu singura deosebire că cele două cuvinte, **juiz** „judecător” și **juizo** „judecată”, „proces”, „tribunal”, „opinie” etc. care provin ambele din același etimon latin, menționat mai sus, sunt atestate documentar cu un secol mai târziu. În occitană și italiană cuvintele sunt împrumuturi latinești târzii.

Româna, în comparație cu celelalte limbi surori, se situează pe o poziție oarecum diferită. În afara faptului că **judet** este incontestabil un cuvânt moștenit din lat. **judicium**, el s-a păstrat cu toate sensurile latinești, în plus, acestora le-au fost adăugate sensuri noi. **Judet**, cu sensul de „magistrat”, este primul sens atestat în română și aceasta s-a întâmplat într-un document din ianuarie 1409; puțin mai târziu, într-un document din 1434, este atestat cuvântul **judicie**, având sensul de „unitate administrativă sub direcția unui funcționar judiciar”, sens inexistent în latină. Cuvântul **judice**, ca formă a avut o viață scurtă, dar sensul a fost transferat cuvântului **judet**. Cu sensul de „judecată” și „tribunal”, cuvântul este atestat în documentele vremii abia în 1565. Astăzi cuvântul **judet**, cu sensurile de „judecător” și „judecată”, este un cuvânt vechi și regional. Tot învechite sunt și sensurile „primar”, „primul dregător al unui oraș”, sensuri folosite în special în Transilvania. Cu acest sens, **judet** intră în concurență cu **pârcălab**, cuvânt intrat în română din maghiară, dar înrudit cu slavul **porkolabu** sau vechiul german **purkgravo**, adică **burg-graf** „contele cetății”. Sensul prin care **judet** continuă să existe în limba actuală este cel de „unitate administrativ-teritorială în care intră mai multe orașe și sate”, sensul continuă pe trecătorul **judicie**, dar oricum este o inovație a limbii române în comparație cu latina.

bujor nedelcovici

SATANA PRINTRE NOI

13 aprilie 1998

Plecăm într-un voiaj de o săptămână în Italia: Florența, Pisa, Roma, Veneția, Verona. Vom sărbători Paștele ortodox când o să ajungem la Veneția. Tot acolo, adică la 19 aprilie, Grég va împlini 5 ani. I-am pregătit cadourile. Călătoria o facem într-un autobuz cu două etaje. De la început atenția mi-a fost atrasă de șoferul care s-a prezentat sub numele de Pierre. Un bărbat de aproape 45 de ani, nas triunghiular, urechile ascuțite, arcuite, o excrescență în spatele capului (pe care încerca să o ascundă, dar nu reușea din cauza părului rar) și un zâmbet deschis, care îi pune în evidență gura mare, cu dinți carnasieri. Când ne vorbea la microfon avea un glas extrem de plăcut ce contrasta cu chipul, roștea rar cuvintele, lăsa pauze lungi între fraze pentru a le accentua și i se auzea respirația ce dădea senzația unei prezențe fizice apropiate.

Florența.

Sunt pentru a treia oară în acest oraș-muzeu. Vreau să pun deoparte ghidurile și cărțile și să privesc în liniște. **Bucuria contemplației!** Intru în Catedrala **Santa Maria del Fiore**, unul din cele mai vaste edificii din lumea creștină. Gotic în ansamblu (marcheterie de marmură în diverse culori în exterior), catedrala este construită în stil gotic-florentin: amplasare de volume, verticalitate, decorație policromă. Mă așez pe o bancă și ridic privirea spre cupola ce i-a cerut lui Brunelleschi 14 ani de muncă intensă. Privesc pictura ce reprezintă **Judecata de Apoi**. Iisus la mijloc, apoi Raiul, Purgatoriul și Infernul. Despărțirea dintre Bine și Rău este clară. O întâlnim la Părinții bisericii și la Sfântul Paul sau Sfântul Augustin. O singură deosebire de lumea creștină ortodoxă: existența Purgatoriului. Privesc minute în șir. Distanța ce mă desparte de cupola îndepărtată îmi conferă o perspectivă specială. Zăresc în Infern figura unui diavol care parcă îmi este cunoscut. L-am întâlnit undeva...

Ideea „Sacralului revelat în Profan” m-a preocupat de mult timp. Dar și invers: Profanul (Demonicul) revelat în Sacral de fiecare zi. Diavolii sunt printre noi! Ei nu au nici coarne și nici copite! Doar privirile lor sunt altfel: o acuitate și o rapiditate care poate scăpa trecătorului neavizat. Sunt manierați, politicoși, au un aer ușor umil și curtenitor, iar apoi... Dar eu priveam mai departe cupola din Catedrala **Santa Maria del Fiore**. Micul diavol spre care îmi îndreptam ochii mă obseda... Aveam senzația că îl mai întâlnisem cândva. Mi-am amintit de cărțile de Demonologie pe care le citisem, de „reprezentarea picturală a Răului” din Evul Mediu și Renaștere, dar și de cei care au fost „fermentul istoriei” sau, mai exact, care au distrus cu perseverență „construcțiile istoriei” și au condus: răzmerițele, răscălele, revoluțiile, războaiele... ascunși mereu sub „intențiile cele mai bune și de idealurile cele mai nobile”. Da-da! Satana este printre noi! Christopher Marlowe (1564-1593) a încercat să-l illustreze în drama în versuri: **Tragicul History of Doctor Faustus**, iar Goethe în **Faust** (se pare că personajul a fost real) l-a prezentat pe acel doctor, umanist, magician, medic, alchimist care a făcut „târgul cu diavolul”. Faust își vinde sufletul lui Mefisto în schimbul dreptului de a face și a obține orice vrea, inclusiv iubirea Margaretei. Târgul a fost o iluzie, mai exact, o înșelătorie drăcească. Tema a fost reluată de mulți autori: de la Wagner în **Noaptea Valpurgiei** până la Paul Valéry în **Mon Faust**.

Dante (Divinul Dante) a coborât în Infern pentru a ne arăta... Întorc privirea. Văd în spatele meu o frescă din 1465: Dante explicând **Divina Comedie** locuitorilor din Florența. Într-o catedrală, un poet este inclus printre sfinți! Nu cred că am întâlnit în altă

țară! De cealaltă parte, o frescă: **Conjurația Pazzi**. Rivalii lui Medicis încearcă să-l asasineze pe Laurentiu Magnificul într-o zi de duminică: 26 aprilie 1478. Laurentiu, rănit de doi călugări, reușește să se refugieze într-un sacristi, dar fratele lui, Julien, este ucis de loviturile spadasiilor. Pazzi făceau parte, alături de alte familii - Pitti, Strozzi - din principalii bancheri ai ducatului venețian care au finanțat diverse războaie, chiar și în Anglia, la începutul Războiului de 100 de ani.

Dar dacă „Infernul este aici”, înseamnă că diavolii - Satana, Scaraoțchi, Belzebut, „Îngerii căzuți - sunt printre noi. Și nu de azi! Încă de pe timpul civilizației Sumero-Babiloniană și Asiro-Mesopotamiană. Lucifer, Prințul Întunericului, Spiritul Rău, Vrajmașul „cel care neagă”, cum spune Mefisto în **Faust**, cel care are o dorință permanentă de distrugere, ură, și creează mereu un complot împotriva Binelui. Îngerii sunt trimișii lui Dumnezeu. Mesagerii! Dar și diavolul are heruvimii sau serafimii lui care sunt îngerii răi. Trimișii lui Satan! Angelologia cu „căpitanii și soldații lui Jahi”, demonul iranian cu chip de femeie, sau Lucifer, astrul preferat al Zeitei Ishtar.

În **Cartea lui Iov**, Dumnezeu stă de vorbă cu Satana și îl trimite să vadă ce se mai întâmplă pe Pământ. La întoarcere, Satana îi spune lui Dumnezeu: „Oare în zadar se teme Iov de Dumnezeu?” Atunci Dumnezeu i s-a adresat: „Toate câte le are el de din mână ta, dar de el să nu te atingi, și a ieșit diavolul de la Domnul!”

Revenim la Pierre, șoferul autobuzului cu care călătorim. Am stat de vorbă cu el la Veneția. Avea în mână un sac mare de plastic. În fiecare an participă la Carnavalul de la Veneția. Deodată, a deschis sacul și mi-a arătat un costum de carnaval și o imensă pălărie cu pene de culoare albastru. Le ducea unui croitor pentru a le modifica. Un costum îl costă o avere, peste 15 000 de franci. În fiecare an cumpără altul și cheltuieste într-o săptămână toate economiile pe care le-a făcut. „Mi-au trebuit zece ani - îmi spune el - pentru a mă introduce în primul cerc al participanților - și pentru a lua o cafea la cel mai important restaurant din Veneția: **Florentin**. Acum am cerul meu de prieteni care m-au acceptat și, bineînțeles, nu le spun că sunt șofer. Am zis că lucrez în turism. Trebuie să epatezi, să șochezi, să blafezi, să iluzionezi, să intimidezi, altfel... nimeni nu te ia în serios! Nu-i așa?”

În jurul meu se strâng tineri care încearcă să intre și ei printre cei „privilegiați”. Îl ascult consternat! Pierre la Carnavalul de la Veneția! O viață pentru câteva zile în travesti jucând rolul de duce, conte, marchiz, doge... Fantastic! Sinceritatea cu care îmi povestește mă cucerește și fascinează! Ne-a arătat apoi fotografiile. De nerecunoscut în „atitudinile” de adevărat conte sau duce și în costume splendide pe care nu le-am văzut decât la teatru sau la operetă. Pierre! Ce personaj de roman!...

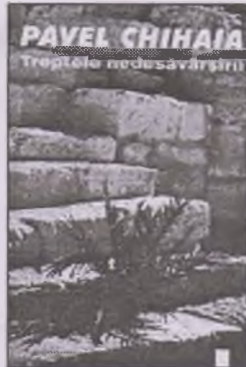
Iată micul meu diavol din fresca cupolei **Santa Maria del Fiore** întruchipat în Pierre... șoferul anonim al unui autobuz care, totuși, o săptămână pe an este altcineva! „Dau un cal pentru un regat”, iar Pierre dă un an din viață pentru o săptămână la Carnavalul de la Veneția, unde joacă un rol străin. Diavolul este în travesti, nu-și arată chipul adevărat **Simulacrul!** Diavolul se prezintă ca Dumnezeu! El ne mântuiește de toate relele din lume. Ne arată calea și viața, așa cum Iisus a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața”.

Deci, nu m-am înșelat! Diavolii sunt printre noi! Vânzătorii de iluzii și utopii! Intermediarii, cei care „dau nuiele la împletitori” dar nu lucrează nimic, speculatorii, prezentatorii celor care vorbesc și gândesc... Dar care cer sacrificii și victime! Milioane! Războaie, masacre, genocid, canibalism modern... „Triada Răului” - Troțki, Lenin, Stalin - a luat locul „Trinității Sacre”: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh!

PAVEL CHIHAIA ȘI MITUL EVADĂRII DIN DESTIN

de GEO VASILE

Pavel Chihaiia este cunoscut publicului din țară și din străinătate mai ales în veșmintele sale de medievist și studios de istorie comparată a artelor. Amintim în acest sens cunoscutele lucrări: „Din cetățile de scaun ale Țării Românești” (Ed. Meridiane, 1974); „De la Negru Vodă la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc” (Ed. Academiei, 1997); „Tradiții răsăritene și influențe occidentale în Țara Românească” (Ed. Ion Dumitrescu, München, 1983, Ediția a II-a. Ed. Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor, 1993); „Mortalité et décomposition dans d'art du Moyen Age” (Ed. Fondation Culturelle Roumaine, Madrid, 1988, variantă amplificată a tezei de doctorat); „Lecturi medievale despre țările române”; „Orizont medieval” (Ed. Dorul-Aalborg, 1995, 1996); „Țara Românească între Bizanț și Occident” (Ed. Institutul European, Iași, 1996). Legată însă de teritoriul fascinant al tinereții este cartea intitulată „Treptele nedeșăvârșirii” pe care autorul o repropune cititorilor, căci e vorba de ediția a II-a revăzută, apărută la Ed. Eminescu. Este vorba de itinerarul spiritual al unei vieți și al „generației pierdute” sub obrocul puterii comuniste ce se instalase definitiv în țară începând cu 1948. Volumul este în primul rând un document și un remember al rezistenței anticomuniste a unor scriitori, artiști și alți intelectuali, membri ai organizației „Mihai Eminescu”, din care făcea parte și autorul. În acest sens corespondența primită de și trimisă lui Pavel Chihaiia între anii 1948-1955 este elocventă, ea probând nu numai teroarea declanșată împotriva elitelor, în scopul fătșii al eliminării fizice a acelor, ci și solidaritatea extraordinară a semnatarilor, precum și ironia amară a supraviețuirii. O cronică vie a anilor de plumb din România, a vieții de zi cu zi, un eșantion al sfidării prigoanei, al sacrificiului și resemnării în anonim, o cronică a unor destine frânte. În „Treptele nedeșăvârșirii”, pe lângă corespondența semnalată sunt cuprinse și câteva lucrări literare originale (5 povestiri și piesa de teatru „La farmecul nopții”, la care ne vom referi ulterior. Adresându-se generațiilor mai tinere ce trebuie să-și afle făclierii întru verticalitatea conștiinței civice și artistice, Pavel Chihaiia ne dă detalii iluminante despre viața și opera sa într-o notă bio-bibliografică. Născut în 1922 la Corabia (Romania) își petrece copilăria și adolescența la Constanța. Frecventează facultatea de Litere din București între anii 1941 și 1944. Debutează în 1945, ajutat de Petru Comarnescu, cu piesa în trei acte „La Farmecul nopții” (Ed. Fundațiilor Regale). Romanul „Blocada” îi apare la Ed. Cultura Națională în 1947, reeditată de Ed. Dacia din Cluj, în 1991 și în 1994. Face parte din 1946 din organizația anticomunistă „Mihai Eminescu”, alături de părintele catolic Marie-Alypa Barral, reprezentant al Vaticanului la București, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Constant Tonegaru, Iordan Chimet, Teohar Mihadaș, Dinu Pillat, Gheorghe și Lucia Fratostiteanu. Arestat de două ori și eliberat din lipsă de probe, Pavel Chihaiia, ca inconformist politic, este marginalizat și hărțuit de autoritățile comuniste. Își câștigă pâinea ca șantierist și apoi ca figurant la teatre din București, în toți acești ani nutriend împreună cu prietenii apropiați speranța de a evada din România ocupată și decerebralizată de partidul luptei de clasă. Din 1960 este angajat la Institutul de Istoria artei (secția medievală) din București, unde rămâne până în 1978. În 1971 reușește să dea o raită prin

Occident, (Geneva, Florența, Paris) în baza unui pașaport obținut datorită „demersurilor oficiale elvețiene”. Neizbutind să-și aducă familia, se întoarce în țară, ca în 1978, la vârsta de 56 de ani, să plece definitiv din România, stabilindu-se la München. Desfășoară o susținută activitate publicistică și editorială în presa și editurile de limbă română din Germania și Spania. Din 1990 își tipărește lucrările și articolele în țară, atât cele literare, cât și cele de specialitate.

„Treptele nedeșăvârșirii” vrea să însemne în viziunea autorului un fel de **dramă a neîmplinirii**, a sa și a generației celor ce „au cunoscut prigoana și marginalizarea, celor care își măsoară distanța între idealuri și înfăptuiri, privind însă fără regrete luminosul itinerar al vieții lor interioare”. Adevărul e că Pavel Chihaiia are un extraordinar simț al măsurii și modestiei, dublate de o conștiință critică superioară contemporanilor săi. O conștiință ce-l singularizează în generație, detașându-l într-un calvar al proiectelor fără plecare și al unei vieți, al cărei supraviețuitor, când febril și disperat, când resemnat, a fost și totuși, gestul său de ruptură ontologică a avut loc, evadarea în Occident la 56 de ani probând-o cu prisosință. Nuvelele din volum respiră atmosfera anilor '40, de neliniște și „blocadă” spirituală, eroii hrănindu-se cu nădejdea evadării din fundătura destinului. Climatului însuși este unul purgatorial, asfixiant și chiar letal pentru personajele decise să-și depășească statutul, fie prin iubire, fie prin artă, fie printr-un gest de forță eliberatoare din cătușele sorții. Ținuturile dobrogene, dintre Dunăre și mare, reflectate de Pavel Chihaiia în cheia mitologiei negative, constituie un veritabil tărâm penitenciar, de ispășire, secătuire, eșec și moarte. Autorul are harul de a surprinde detaliile și nuanțele peisajului arid, misterios și funest al unei naturi transgresive în elementaritatea ei, un soi de moară blestemată de măcinat și înghițit vieți și destine. Pe acest fundal are loc asasinatul cărciumarului de la Cișmea, dar și moartea deținuților ce vroiau să-l prindă pe orb, îngropați de vii în peșteră. Un echilibru atent între epic și analitic recomandă un prozator de vocație, care la doar 23 de ani stăpânește fraza, știe să creeze atmosferă și tensiuni acaparatoare, are un simț al concretului ieșit din comun. Abordând psihologiile unor dezmoșteniți, autorul nu se complică în descinderi abisale, ținând dreapta cumpănă între realitatea desnădăjduită a personajului și veleitatea acestuia, mereu excedată de „forța destinului”.

Memorabilă în acest sens este scena în care Anton, un soi de povero diavolo bolnav de friguri, tânjește să-și schimbe viața la bordel, cerând-o de nevastă pe frumoasa dar convențională Lidia „Fugă în paradis”, scrisă în 1958 și publicată în 1966, reface, oarecum autobiografic, visul generației lui Pavel Chihaiia, de a se îmbarca pentru Occident, de a evada din iadul comunist în „paradisul” imaginar. Eroii, clandestini la bordul navei ce pleacă din Constanța, comparabili cu personajele lui Conrad), mor în cală striviți sub sacii de ciment în timpul unei furtuni, cu excepția lui Alexandru. Ajuns în portul Alexandria, la capătul unei aventuri

terifiante, Alexandru apucă să facă câțiva pași în „lumea liberă”, după care se prăbușește extenuat, ca și cum acel botez era al fatalității însăși. Semnalat de grănicerul egiptean căpitanul vasului românesc, eroul nostru este readus în țară în cătușe spre a-și ispăși tentativa de „înaltă trădare” a sorții. Din nou deci, moarte și eșec. Ca și în piesa de teatru amintită, unde mor rînd pe rînd bătrânul Haralamb, spiritul rezistent al acelor locuri din aceeași stea dobrogeană, ostilă și indescifrabilă, doctorul Baras, tânărul Filip, soția sa Ema. Piesa este scrisă cu intuiția replicii de scenă, chiar dacă „loviturile de teatru” țin nu atât de fapte, evenimente, cât de resortul spiritual, de cifrul biografic al personajelor, ce se activează funcție de geniu rău al locurilor, de fatalitate. Personajele intră în scenă deja marcate de destin, deja proscrie, urmând doar să-și individualizeze drama unui trecut inexorabil într-un prezent fără viitor. Filip denunță o tipologie familială autorului, bântuită de fatalitate și suicid. Sucub al elementarității halucinante a locurilor, stăpânite de patimă și puterea nopții, Filip amintește de generația acțiunii delirante, a gestului ireversibil; el evadează din colonia penitenciară ce pivota în jurul hanului „La Farmecul nopții” în crimă gratuită și sinucidere. O formă radicală de realizare, de depășire a blestemului, a spaimei și derutei existențiale, prin întoarcerea la obârșiile un libertăți nimicitoare, a elementarității stihiale ucide ființa ce s-a rupt fie și temporar de ea, dar și ființa ce n-are nimic de-a face cu ea, prin urmare, străină, inadapabilă, precum Ema sau dr. Baras. Un foarte realizat personaj d.p.d.v. al rostirii unor replici de mare inspirație morală și religioasă, ni se pare Ioasaf pustnicul, ce sfârșește prin a repudia „viața nestatornică” și gândul neînțeles al cerului”, transportat de moartea inocentei Ema. Referitor la secțiunea de „corespondență” (1943-1955) nu știm ce să reținem mai întâi: verva eroică a multîncercatului Th. Ionescu, sarcasmul lui Tonegaru, extraordinara cronică la „Blocada” expedită de Al. Husar, pe atunci profesor la Năsăud, sau antologica frază a autorului „Noptii genului”: „Scuipă și pentru reînvierea mea în marea neagră Toată dragostea lui Stelaru”. Dincolo de detaliile sărăciei lucii și umilțelor în care se zbat corespondenții, dincolo de rezistența prin lecturi interzise și arta conversației codificate, dincolo de boală, suferință și întemnițare (ce în cazul lui Tonegaru s-a dovedit a fi asasinat, poet murind doar la trei luni de la eliberare), epistolarul radiografiază răul existențial al „generației pierdute”, indus de ofensiva comunistă, definit de însuși Pavel Chihaiia: „nimic nu mai justifică existența mea, nici speranța că într-o zi oamenii sau câteva suflete alese vor avea nevoie de mine. Prea nu mai înțeleg nimic din ce se petrece și sunt o umbră a unei lumi ce nu a existat niciodată decât în cetatea ideală a spiritului. Nu găsesc un sens existențelor și nici timpului însuși ce și-a pierdut țărița de destin și macină mecanic, în gol, o lume fără țintă și fără o stea. Dincolo de Istorie, nu găsesc nici oamenilor, celor apropiați, trăsături de omenie, gingășii, dragoste. Avea dreptate Nietzsche în ultimul creștin a murit pe cruce. Nu mi s-a zdruncinat numai încrederea în Istorie, ci și încrederea în om”... Bun portretist și ambientalist în „Pagini de jurnal” (1956-1957) Pavel Chihaiia își dă întreaga măsură de cronicar și eseist prin excepționalele evocări-portrete, delectabile contribuții la istoria noastră literar-artistică dar și acte ce confirmă irepetabil climatul de solidaritate rezistentă a „generației pierdute”. Este vorba de Stere Popescu, poet, dramaturg, arhitect și regizor, de Dimitrie Stelaru, Constant Tonegaru, pictorul roșu și albastru George Tomaziu Petru Comarnescu, Ion Vlad, sculptorul-filosof ispitit de miturile artei și credinței, Narcis, Orfeu, Van Gogh, Iisus, Eminescu. Cu aceeași intensitate cu care, ascultând de obsesiile sale recurente, Pavel Chihaiia a întrupat mitul evadării din temnița destinului în povestiri, teatru, eseu și roman, operă ce-și așteaptă locul în istoria literaturii și culturii românești.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE

1). Poeta și prozatoarea Nora Iuga oferă, cu generozitate, autografe.

2). În vecinătatea Dunării, la Drobeta Tr. Severin, poetul Valeriu Armeanu nu are nostalgia vremurilor de altădată. Dimpotrivă!

3). Prozatorul și pamfletarul Paul Goma se lasă filmat (și sedus) de obiectivul unui operator de pe malul Senei.

4). De la o vreme, Eugen Simion caută tot mai mult țărâniștii. Gabriel Țepelea pare să fie mijlocitorul. Oare, de ce?

5). Poeții gălățeni Florina Zaharia și Sterian Vicol se pregătesc să-și pună verighetele chiar în fața Uniunii Scriitorilor. Casă de piatră!

